

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA

TEMMUZ 1992 - SAYI: 3

*Fişek Özel Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü Yayını * İki ayda bir çıkar*

BU SAYIDA NELER VAR?

Söyleşi: ILO Türkiye Temsilcisi Prof. Dr. Rüçhan Işık

Latin Amerika'da Kadın İşçiler

Toplumsal Bildirge'nin Avrupa Topluluğundaki Etkileri (M. Lynn)

Büyütec: Büyük Endüstriyel Tehlikeler

- Büyük Tehlike Sorununa Genel Bakış
- Büyük Tehlike Odaklarının Tanımlanması
- ILO Sözleşme ve Tavsiye Kararı için Taslak
- Görüşler

Hedef:

Önde Gelen Endüstriyel Tehlikeler için Eylem Planı (Doç. Dr. Gürhan Fişek)

Stres'le Uzlaşmak

İlkyardım-Kurtarma İşçileri Yaşam Kurtarıcıdır. Vardiyalı İşçiler İçin Zor Bir Günün Gecesi

Çeşitli Ülkelerden Örnekler:

- Finlandiya
- Polonya
- Belçika
- Malezya

Okurların Kaleminden:

- Alternatif İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Pankartları (Yıldırım Koç)
- Sağlık Çalışanları Sağlıklarına Sahip Çıkıyor (Dr. Ahmet Şentürk)
- Avrupa'da Yarım Zaman Çalışma Yaygınlaşıyor (Prof. Dr. Gazanfer Aksakoğlu)

SÖYLEŞİ

ILO Türkiye Temsilcisi Prof. Dr. Rüçhan Işık:
"Uluslararası Çalışma Konferansı, çalışma sorunlarını Dünya ölçeğinde tartışabilecek bir uluslararası forum oluşturur."

Bu sayımızda söyleşi köşemizin konuğu Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Temsilcisi Prof. Dr. Rüçhan Işık. Konuğumuz, ILO'nun yeri, yapısı, özellikleri ve son genel kurulu ile ilgili sorularımızı yanıtladı.

Soru 1. Sn. Prof. Dr. Işık, 2.Dünya Savaşı ve Cemiyet-i Akvam'ın dağılması, biri dışında bütün uluslararası örgütlerin dağılmasını da getirdi. Bir tek 1919da kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), varlığını korudu ve savaş öncesindeki etkinliğini arttırarak sürdürdü. Bunun nedenleri konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Yanıt 1. ILO Anayasasının giriş kısmında ILO'nun amacı tanımlanırken barışın, savaşı yok etmenin ötesinde bir anlam taşıdığı özellikle vurgulanmıştır. ILO için gerçek ve sürekli barış aynı zamanda Dünya halklarının sağlıklı bir ekonomiye, geliştirilmiş çalışma ve yaşam koşulları ile yeterli iş olanaklarına kavuşabilmesine bağlıdır.

Bunlar, ILO'nun çalışanlar için her yerde sosyal adaleti daha gelişmiş bir düzeye ulaştırma amacı ile, ağırlığını koyduğu ve yetmiş yılı aşkın bir süredir çaba harcadığı alanlardır.

Siyasi ve askeri alanlarda sağlanan barış ILO'nun tanımıyla ekonomik ve sosyal alanlarda gerçekleştirilemediği içindir ki ILO, 1919 yılında Versay anlaşması çerçevesindeki oluşmuş varlığını büyük savaşlar sırasında da sonrasında da etkinliğini arttırarak sürdürmüştür.

Soru 2. Sn. Işık, her yıl Haziran ayında toplanan Uluslararası Çalışma Konferanslarının, örgütün yapısındaki yeri ve önemi nedir?

Yanıt 2. "Uluslararası Çalışma Konferansı" yılda bir kez toplanır. Çalışma sorunlarını dünya ölçeğinde tartışabilecek bir uluslararası forum oluşturan bu Konferans, uluslararası minimum çalışma standartlarını örgütün genel politikası çerçevesinde saptar. Ayrıca finansmanı üye devletlerce sağlanan iki yıllık ILO çalışma programı ve bütçesi Konferans oturumlarında tartışılır ve oylanır.

Üye devletlerden her biri, Konferansa; ikisi hükümet kanadını, biri işçileri ve diğeri işverenleri temsil edecek dört delege göndermek hakkına sahiptir. Konferansa her delege, bireysel olarak kendi görüşünü açıklar ve kendi oyunu kullanır.

Konferanslar sırasında ILO çalışmaları yirmisekiz üye hükümet temsilcisi ile ondört işçi ve ondört işveren üyesinden oluşan. Yönetim Kurulu tarafından yürütülür.

Soru 3. 1992 yılında toplanan Uluslararası Çalışma Konferansının gündeminde hangi konular vardı?

Yanıt 3. 1992 Haziranında toplanan yetmişdokuzuncu Uluslararası Çalışma Konferansı gündeminde Genel Müdürün **demokratikleşme** konulu genel raporu ile her zamanki gündem maddeleri olan program ve bütçe ile ilgili konularla üye ülkelerin onaylamış oldukları ILO Sözleşmelerine ilişkin sundukları bilgi nitelikli raporları; büyük endüstriyel kazalardan korunma, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve İşverenlerin iflası halinde işçi haklarının korunması konularında oluşturulacak yeni üç ILO Sözleşmesinin ön görüşmeleri yer almıştır.

Soru 4. ILO Yönetim Kurulu, bunların ışığında, alınan kararların, ulusal düzeyde uygulamaya yansımaları için

neler yapmayı tasarlamakta ve yapmaktadır?

Yanıt 4. ILO'nun bu konuda geleneksel araç ve yöntemi, uluslararası düzeyde çalışma standartları oluşturmak ve bunların üye devletlerin yetkili organları tarafından uygulama alanına ulusal düzeyde geçirilmesini sağlamaktır.

Soru 5. Dünya düzeyindeki gelişmelere bakıldığında, Birleşmiş Milletlerin tek tek ülkelerdeki sorunları, tüm ulusları ilgilendirdiği gerekçesiyle, yakından izlediği ve gereğinde müdahale ettiği görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütünün Hedef ve Amaçlarına İlişkin Philadelphia Bildirgesinin (1944) 1 .maddesinde,"... nerede olursa olsun yoksulluk, tüm insanlığın gönenci için bir tehlikedir" ilkesini benimsediğine göre, Birleşmiş Milletler'deki bu tavır değişiminin, ILO etkinlikleri ve tavrı üzerinde nasıl etkileri olacağını düşünüyorsunuz?

Yanıt 5. Şimdilik görülen tek değişiklik teknik yardım alanındaki faaliyetleri, teknik yardım konusunun özündeki değişimi dikkate alarak merkezden ziyade, yerinden yönetimle teknik danışmanlık verebilecek biçimde yeni bir yapılanmaya doğru yönelmiş olmasıdır.

Sayın Prof. Dr. Rüçhan Işık, bize zaman ayırdığınız ve aydınlattığınız için teşekkür ederiz.

LATİN AMERİKA'DAKİ KADIN İŞÇİLER

Latin Amerika'da kadınların iş gücüne katılımının artışı son 10 yılda belirgin hale gelmiştir ve şu anda ekonomik olarak üretken toplumun %22 ile 37'sini oluşturmaktadırlar. Toplam kadın işgücünün yaklaşık %70'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörde, kadınların %20'sinin çalıştığı ücretli ev işleri en önemli gelir kaynağıdır. Ayrıca küçük girişimci ya da sokak satıcısı olarak özel sektöre katılımları gittikçe artmıştır ve şu anda bütün işçilerin %40-60'ını oluşturmaktadırlar.

Ancak kadınların iş gücüne katılımlarının artması, beklenildiği gibi istatistiksel olarak erkeklerle eşit düzeyde değildir. Cins ayrımı belirgin olarak devam etmektedir ve kadının çalışmasının erkeğinkinden daha az değerli kabul edilmesi sonucu kadınlar pek çok meslekte aynı işi yapan erkeklerden daha az ücret almaktadırlar. Ayrıca kayıtsız ya da kaçak çalışanlarda artış olduğu gibi, özellikle serbest ticaret bölgelerindeki ev işleri ve ev hizmetlerinde istikrarsız iş ilişkileri görülmektedir.

Kötüye kullanma ve eşitsizliğe karşı yasalar: İşyerinde cinsel taciz sorunu ve bunun iş olanaklarına etkisi sendikaların kadın kurullarının takvimlerinde üst sıralardadır ve son zamanlarda daha geniş bir toplumsal bağ-

lamda ele alınmaktadır. Şu anda Latin Amerika'da işyerinde cinsel tacize karşı bir yasa bulunmamaktadır. Aynı zamanda işe alma, terfi, iş dağılımı, çalışma programı ve işten elde edilen yarar konusunda uygulanan cins ayrımını gündeme getirecek ve çözecek düzeneklere gereksinme vardır.

Hem kırsal hem de kentsel bölgelerde kadın aile reislerinin artan sayısı ışığında, tanımlanan ayrımcılık türleri özellikle önem kazanmaktadır. Latin Amerika toplumundaki bütün ailelerin %15 ile 30 kadarının, ki bunlar toplumun en yoksul kesiminin bir parçasını oluşturmaktadırlar, kadınlar tarafından yönetildiği tahmin edilmektedir.

Birçok ülkede, tehlikeli veya sağlıksız olarak kabul edilen meslekler için kadın ve erkek standartlarının farklı olmasının iyi olup olmadığı üzerine tartışmalar yürütülmektedir (Bunun Latin Amerika dışındaki bir örneği ABD'de yakın zamanda meydana gelen Birleşik Otomobil İşçilerine karşı Johnson Yönetimi olgusudur.) Kadınların iş olanaklarına ulaşmasını sınırlayan bir ayrımcılık türü olduğu gerekçesiyle, kadınların yeraltında veya gece çalıştırılma yasağının sona erdirilmesi yönünde önerilerde bulunulmuş ve bazı durumlarda uygulamaya konmuştur. Diğer yandan bazı ülkeler anneleri koruma yasalarına uymamakla suçlanmaktadır. Annelik nedeniyle çalışmama işverenlerce sosyal bir işlevden çok bir maliyet sorunu gibi görülmektedir. Uygulamada bütün Latin Amerika ülkelerinde ev kadınları ve kırsal kesimde çalışanlar sosyal güvenlik, annelik hakları ya da iş kazası sigortası yönünden korumasızdırlar. Kırsal kesimde çalışan kadınların (genellikle ücretsiz aile işçileri) toprak üzerinde hakları yoktur. Hemen hemen tümü kadınlarca yapılan ev işlerini ve kaçak işleri kapsayan düzenlemelerin gerektiği düşünülmektedir. Birçok ülkede kadınların çalışmasının, azınlıkların çalışması hakkındaki kurullarla düzenlediği gerçeği de kadın işlerinin düşük statüsünü yansıtmaktadır.

Ancak yeni bazı yasal yaklaşımlar kadınların çalışma eşitliğini özendirme yönündedir. Bunların arasında kadınların sosyal eşitliği hakkındaki bir yasa Mart 1990'da Kosta Rika'da kabul edilmiştir. Buna göre devlet, kadın ve erkek hakları eşitliğini geliştirmekte, garanti etmekte ve cins ayrımcılığını yasaklamaktadır. 1989'da Uruguay'da ILO'nun ayrımcılık hakkındaki 111 No'lu Sözleşmesinden esinlenerek kadınlara işte eşit fırsatlar verilmesi ve eşit davranılması konusunda bir yasa çıkarılmıştır. Kolombiya'da Temmuz 1990'da, diğer konular yanında iş ve eğitimi de ilgilendiren bir dizi düzenlemeyle, kadınlara karşı her tür ayrımcılığı engelleyen Birleşmiş Milletler Sözleşmesini onaylayan bir Hüküm yayınlanmıştır.

Kadınların ilerleme politikaları.

Toplumda kadınlara karşı ayrımcılığın sürdüğünü gözönüne alarak bazı ülke hükümetleri kadınların gelişimi için ulusal politikalar belirlemişlerdir. Bu ülkeler Honduras, Kosta Rika, Ekvator, Bolivya ve Şili'dir. Uygulamada bütün ülkelerde kadınların Başkanlık düzeyindeki büro, sekreterlik ve alt sekreterlikleri, kadının bütün sosyal alanlardaki eşitliğini sağlayacak hareket plan ve programlarını geliştirmek amacıyla teşvik edilmektedir. Bunlar genellikle kadınların çalışmasıyla ilgili, ILO'dan özel destek gerektiren çalışma kurullarını ya da alanlarını kapsamaktadır. Şili'de *Servicio Nacional de la Mujer*, Kosta Rika'da *Centro Nacional para el Desarrollo de la Mujer y de la Familia*, bakanlıklardaki ve illerdeki birkaç kadın alt sekreterliği ve ek olarak Arjantin'deki *Consejo Coordinador de Políticas Públicas para la Mujer* bulunmaktadır. Diğerleri ise Ekvator'da Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı *Dirección Nacional de la Mujer*, Honduras'ta Planlama Bakanlığı'na bağlı *Oficina de la Mujer*, Dominik Cumhuriyeti'nde *Dirección Nacional de Promoción de la Mujer*. Venezuela'da ¹ *Oficina de la Ministra de Estado para la Promoción de la Mujer* ve Uruguay'da Eğitim Bakanlığı'na bağlı *Instituto de la Mujer* dir. Ayrıca bazı Çalışma Bakanlıklarındaki (Arjantin, Paraguay) kadın şubeleri, kadınlara eşit iş fırsatı verilmesi konusunda bakanlıkların değişik şubeleri arasında daha fazla bütünlük sağlanması için yeniden düzenlenme sürecindedirler.

İşçi, işveren kuruluşları ve diğer sosyal kuruluşlar. Bugünün sendika merkezlerinin çoğunda kadın sekreterlikleri vardır. Fakat, kadın işçiler için olumlu etkinlikler tasarlayabilecek ve yürütebilecek özelleşmiş, kurullar ya da çalışma grupları tarafından her zaman desteklenmezler. Bu sekreterlik ya da kurulların etkisi, hala sendika liderlerinin kadınların özel gereksinimlerine verdiği sınırlı öneme bağlıdır. Kadın üyelerin motivasyonu ve deneyimi yoktur. Kadın sendika liderlerinin birden fazla sorumluluğu vardır ve genellikle ücret

almazlar. Kırsal bölge kadınları arasında "köy ya da kırsal kesim çalışanları birlikleri" (bazen yalnızca kadınlardan oluşur) şeklinde örgütlenme eğilimi gittikçe artmaktadır. İşçi eğitimi etkinlikleri çerçevesinde İLO, örgütlerine daha etkin katılım sağlayabilecek eğiticilerin eğitilmesine yardımcı olmaktadır, işveren örgütlerinin de fırsat eşitliğine ve kadın girişimcilerin rolüne ilgileri artmaktadır. İLO'nun da yardımıyla yalnızca kadınların girişimci birliklere katılımlarının nasıl artırılacağı konusunda değil, kendi ülkelerindeki sosyal ve ekonomik gelişmeye yapabilecekleri katkı konusunda da bir düşünce ve yayın süreci başlatılmıştır.

Latin Amerika ülkelerinin çoğunda kadınlar için araştırma etkinlikleri ve eylemler yürütmek üzere kurulmuş, genellikle hükümet ve/veya işçi örgütleriyle yakın ilişki içinde çalışan önemli sayıda hükümet dışı örgüt (NGO) vardır.

Bölgeye İLO müdahalesi. Latin Amerika'da İLO'yu ilgilendiren ana konular bütün alanlarda kadın ve erkek eşitliğini geliştirmek için hükümetlerin ve sosyal katılımcıların politika üretme, etkinlik programları ve uygulama planları yapma kapasitesini güçlendirmektir.

Planlama ve Çalışma Bakanlıkları, kadınların işe alınmasını ve iş verimini ölçen düzeneklerin gözden geçirilmesine artan bir önem vermektedir. Sonuç olarak PREALC'in de yardımıyla (Latin Amerika ve Karayibler için Bölgesel İş Programı), özellikle kırsal ve kentsel özel sektörde kadınların ekonomiye katılımını etkinleştirecek yeni değişkenlerin ele alınması da düşünülmektedir.

Ekonomiyle ilgili devlet sektöründe kadınların rolüne eğilmek önem kazanmaktadır. taşımaktadır. Bu konuda CINTERFOR'un (Amerikan İş Eğitimi Araştırma ve Belgeleme Merkezi) yardımıyla yapılan iş eğitim projelerinin özellikle meslek yönelimini sağlamak, endüstri, ticaret ve hizmet alanlarında kadınlar tarafından şimdiye kadar yapılan işi değerlendirmek, kadınlar için yeni iş seçeneklerini gözden geçirmek ve iş piyasasındaki konumlarında onlara yardımcı olmak konularında büyük önem vardır,

Ancak İLO tarafından geliştirilip güçlendirilecek girişimler, kadın işçilerin kendilerine karşı tutumları değiştirilmediği sürece başarılı olamaz. Kadınlar eğitime, profesyonel meslek yaşamına, daha canlı ve üretken etkinlikler geliştirmeye açık hale getirilmelidir. Bu da; yeteneklerini eve, aileye ve üretime ait sorumluluklarını yerine getirecek şekilde geliştirecek gerçek rollerin! farklı şekilde algılamalarını gerektirmektedir.

(ILO., Social and Labour Bulletin, 3-4/91).

YİNE BİR BÜYÜK-KAZA

Tekirdağ Çorlu Muratlı yolu üzerinde kurulu bulunan Konyalılar Mensucat Fabrikası'nda 8 Ağustos 1992 Cumartesi günü öğle saatlerinde büyük, bir patlama olmuştur. Yemekhanenin altında meydana gelen patlama, yemek dağıtımı yapılmakta olduğu için işçilerle dolu bulunuyordu. Belirlemelere göre, kazada 32 kişi yaşamını yitirdi ve 84 kişi yaralandı.

Hükümetin şeffaflık politikasının gereği olarak, kamu kuruluşlarının olayla ilgili inceleme sonuçlarını kamuoyuna duyurmalarını bekliyoruz. Bu yolla hem facialarda anlık tepkilerle yetinmenin ötesine geçilebilir; hem de bu tür büyük-kazaların bir daha olmaması için alınması gereken önlemler sergilenebilir.

Kazada ölen ve yaralanan işçilerle yakınlarının acılarını paylaşırken; hâlâ bu kazaların önüne geçecek etkili girişimler ortaya koyamadığımız için onlardan özür diliyoruz.

TOPLUMSAL BİLDİRGE'NİN AVRUPA TOPLULUĞU'NDAKİ ETKİLERİ

Matthew LYNN

Tek pazar, Avrupa Topluluğu'nun tarihinde hemen hemen herkesten destek toplayan bir tasarı olarak ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Serbest iç ticaret fikrine karşı çıkan ülke olmamıştır. Şimdiye kadar tek pazarın iki yönü tartışmalara yol açmıştır. Bunlardan biri korumacılık, diğeri ise Toplumsal Bildirge'dir (Social Charter). Her iki konu da aslında daha büyük bir anlaşmazlığın simgeleridir: Topluluk sağ eğilimli bir serbest pazar birliği mi, yoksa sol eğilimli bir sosyal demokrat kurum mu olacaktır? Yol açtığı şiddetli politik anlaşmazlıktan dolayı Toplumsal Bildirge, yetersiz önerilerinin düşündürdüğünden daha fazla tartışmaya neden olmuştur. Özellikle İngiltere'de bu öneriler Avrupa'nın bütünleşmesine karşı olanlar tarafından, bütünleşme yanlılarını yıldırma amacıyla bir silah olarak kullanılmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından sosyal etkinliklere doğru atılan adımların. Topluluğun girişimlerinin çoğunda olduğu gibi uzun bir öyküsü vardır. 1972'de Paris'teki bir konferansta Topluluk başbakanları, Topluluğun ekonomik olduğu kadar sosyal yönde de gelişmesini desteklediklerini ifade etmişlerdir. Ancak Topluluğun sosyal boyutu 1988'e, yani 1993 programının hazırlandığı zamana kadar ortaya çıkmadı. Bu yıl içinde Toplumsal Bildirge fikri Topluluk başkanı Jacques Delors tarafından ortaya atıldı. Böylece iç pazarın büyük işletmelerin istemlerine çok fazla eğildiği yolundaki itirazlara yanıt veriyordu. Daha önce Fransa'nın sosyalist hükümetinde bakan olan Delors, pazarın işçilerin ilgisini çekecek bir şeylere gereksinim duyduğunu anlamıştı.

Sonuçta Toplumsal Bildirge Aralık 1989'da 12 Topluluk başbakanının 11'i tarafından benimsendi (imzalamayı reddeden İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'dı). Aslında Bildirge çok tehdit edici bir belge değildi.

Bildirgenin yasal bağlayıcılığı yoktur, tam ittifakla benimsenmiş olsaydı bile yine de bağlayıcı olmayacaktı. Daha çok Topluluğu "temel sosyal haklar" konusunda bir dizi genellemeye götürmektedir. Bildirge'deki özel taahhütler yalnızca grev hakkı ve çalışma yaşının en erken 15 olmasıdır ki, bunlar da 20. yüzyılın sonunda varlıklı ülkeler için kökten önlemler sayılmamaktadır,

Bildirge'nin üstün yanını oluşturan Toplumsal Eylem Programı (SAP) daha önemlidir. SAP'nin ortaya koymayı tasarladığı etkinlikler sağlık ve güvenlik tüzükleri, çalışma saatlerinin düzenlenmesi, Avrupa çapında işçi danışma yasaları, geçici işçilerin hakları ve işyerinde cinslerin eşliğidir. SAP, en azından Avrupa endüstri ilişkileri sistemi için bir başlangıçtır.

Avrupa İşverenleri Federasyonu UNICE'nin de içinde bulunduğu birçok iş çevresine göre Toplumsal Bildirge (Social Charter) ticaret çarkının dönüşünü engelleyen, tek pazarın özellikle ortadan kaldırmayı tasarladığı türden bir engelden başka bir şey değildir. Brüksel'de SAP'ı yöneten bürokratlar "sosyal indirim" önleminin gerekli olduğunu savunmaktadırlar. Şirketlerin fabrikalarını Topluluğun daha yoksul, ücretlerin daha düşük, iş yasalarının daha az ve refah koşullarının daha kötü olduğu ülkelere taşıyacaklarından korkulmaktadır. Bu arada ülkeler arasında serbestçe dolaşımını sağlanan işçiler, işverenlerin kaçmalarına yol açan aynı nedenlerden dolayı tersine yönelecekler ve varlıklı ülkelere göç edeceklerdir. Sonuç, yalnızca tıkanmış yollar değil, Avrupa ekonomisinde dengesizlik olacaktır. Tek pazar yanlıları bunun sorun olmadığını düşünmektedir. İnsanlar ücretler ve refah düzeyi dengeleninceye, ödemeler ve koşullar her ülkede kabaca aynı düzeye gelinceye kadar göç etmeyi sürdürecektir. Bu karışıklığa yol açabilir, ancak verimliliğin artmasına neden olan karışıklık tek pazarın amacıdır.

Tehlikesi olduğundan fazla büyütülmüş olsa da. Toplumsal Bildirge programının yürümesini sağlayan sosyal indirimdir. Bürokratlar düşük ücretli, düşük refah düzeyli ülkelere kayan birkaç şirket belirlediklerini kabul etmektedirler. Şirketlerin çoğu bunun kararlarını etkilediğini söylerken çok azı bu sözlerine göre hareket etmektedir. Eğer hareket etmeyi düşünmüş olsalardı SAP şu andaki durumuyla onları vazgeçiremezdi. Sosyal yasaların çoğunluğunun oyuyla kabulü için gerekli koşullar henüz yoktur. Bunun sonucunda çok az yasa kabul edilmiştir. Çünkü 12 üye hükümet hemen hemen hiç bir konuda oybirliğiyle karar alamamışlardır. Şimdiye kadarkilerin en katısı olan işçi danışması hakkındaki öneri bile İngiltere ve Almanya tarafından anlaşmazlık nedeniyle engellenmiştir. Yinede önerinin etkisi az da olsa görülecektir, Şirketler işçi temsilcilerini. Alman endüstri modeline benzer şekilde kurul düzeyinde işe alabileceklerdir. Fakat bunun yerine işçileri yalnızca şirketteki büyük gelişmelerden ve işyerindeki değişikliklerden haberdar etmeyi de seçebilirler.

Bu çıkmaz, Maastricht zirvesinde aşılmış gibi görünmektedir. Burada İngiltere sosyal politika konusunda kenarda kalmaya karar verirken diğer 11 üye genel standartlarını yükseltmişlerdir. Bu durumda bile fabrika bazında fazla değişiklik olmamıştır. SAP önerileri, birçok Topluluk ülkesi ve şirketinde uzun zamandan beri zaten uygulanmakta olan standartları ortaya koymuştur.

(International Management, January 1992)

BÜYÜTEÇ

- Büyük Tehlike Sorununa Genel Bakış
- Büyük Tehlike Odaklarının Tanımlanması
- ILO Sözleşme ve Tavsiye Kararı İçin Taslak
- Görüşler

BÜYÜK TEHLİKE SORUNUNA GENEL BAKIŞ GİRİŞ

Tehlikeli kimyasal maddelerin endüstride ve ticarete gittikçe daha çok kullanılması, bu maddelerle oluşacak bir kaza ile herhangi bir anda yaşamı tehlikeye girebilecek işçilerin ya da çevrede yaşayanların sayısında önemli bir artışı da beraberinde getirmiştir. Modern teknolojiye hızlı ilerleme deneme-yanılma yoluyla öğrenmeye fırsat bırakmamakta, İşin şeklini ve üretim süreçlerini daha ilk seferden anlamayı gerekli kılmaktadır. Ancak kimya endüstrisindeki korunma önlemleri yalnızca fabrika içiyle sınırlı değildir. Büyük bir patlama gibi az görülen bir olaydaki yaralanma ve ölümler toplumu da ilgilendirdiğinden, her zaman ulusal ve uluslararası düzeyde kontrollerin artırılması çağrılarına yol açar. Bu nedenle, özellikle tehlikeli kimyasal maddelerin depolanması ve kullanımı hakkındaki projelerde güvenlik önlemlerinin nasıl uygulanacağına karar verirken hem o alanın hem de dışarının güvenliğini düşünmek önemlidir.

1. Büyük endüstriyel tehlikeler

Fransa'da 1987 Ekiminde amonyum nitrat içeren bir yangın sonucu 60 000 kişi evlerini boşalttı. İtalya'da Nisan 1987'de metan içeren bir yangın dört kişinin ölümüne ve bir kişinin yaralanmasına yol açtı. Kasım 1986'da Bulgaristan'daki vinil klorür patlaması 17 kişinin ölümü, 19 kişinin yaralanmasıyla sonuçlandı. Filipinler'de Nisan 1986'da fişeklerin patlamasıyla 11 kişi öldü, 8 kişi yaralandı. Şubat 1986'da ABD'de klor sızıntısı yüzünden 76 kişi yaralandı. Bu olaylar yakın zamanda bildirilenlerden yalnızca birer örnektir. Daha feci olaylardan da söz edilebilir. Bunların arasında 1984'te Hindistan'ın Bhopal kentinde 2000 kişinin ölümüne, 200 000 kişinin de yaralanmasına yol açan metil izosiyanat yayılması da vardır. Bu olaydan 2 hafta önce Mexico City'de 650 kişinin ölümüyle ve birkaç bin kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan sıvılaştırılmış petrol gazı patlaması olmuştu. 1980'de İspanya'nın Ortuella kentindeki propan gazı patlaması da 51 kişinin ölümüne ve bir çok kişinin yaralanmasına yol açtı. 1976'da İtalya'nın Seveso kentinde süreçteki bir arıza nedeniyle az miktarda dioksin çevreye yayıldı ve 30 kişi yaralandı, 220 000 kişi de köyleri boşaltmak zorunda kaldı. 1974'te İngiltere'de Flixborough'da meydana gelen sikioheksan patlaması 28 kişinin ölümüne, 89 kişinin de yaralanmasına neden oldu. Bu ve benzeri olayların yol açtığı ekonomik zarar çok büyük boyutlardadır.

Bu olaylar, oluş biçimleri ve kimyasal maddeler açısından farklılık gösterse de ortak özellikleri vardır: bunlar yangın, patlama, çevreye zehirli madde yayılması gibi kontrol edilemeyen olaylardır, fabrikanın içinde ve dışında birçok kişinin ölmesi ya da yaralanmasına neden olmuşlardır, ayrıca geniş çapta mal kaybı ve çevre zararı ile sonuçlanmışlardır. Böyle facialara yol açma potansiyeli olan yanıcı, patlayıcı ve zehirli maddelerin saklanması ve kullanılması genellikle büyük tehlike olarak değerlendirilir. Bu potansiyel hem maddenin doğasına hem de ortamda bulunan miktarına bağlıdır.

Son yıllarda büyük tehlikelerin kontrolüyle ilgili yasaların geliştirilmesi için önemli çabalar sarfedilmiştir. Bunların içinde en dikkate değer olanı Avrupa Topluluğu Konseyi'nin 1982'de yayınladığı, bazı endüstri etkinliklerindeki büyük kaza tehlikeleri hakkındaki yönergedir. Burada "büyük-kaza" terimi; **"bir endüstriyel etkinlik sırasında kontrol edilemeyen gelişmelere bağlı olarak oluşan, insanlar ve çevre için kuruluşun içinde ya da dışında, hemen ya da daha sonra ciddi bir tehlike oluşturan, bir ya da daha çok tehlikeli maddeyi kapsayan büyük yayılım, yangın ve patlama gibi olaylar"** olarak tanımlanmaktadır.

2. Büyük endüstriyel tehlikelerin türleri ve sonuçları

Büyük endüstriyel tehlikeler genellikle yangın, patlama ve zehirli madde yayılımı ile birliktedir. Eğer bu maddeler uçucuya buharlaşma ve dağılma yoluyla çevreye yayılırlar. Büyük tehlike yaratan kazalar şunlardır:

- Yanıcı madde sızıntısı, maddenin buharlaşıp havayla karışması, yanıcı buhar bulutunun oluşması ve bulutun alev kaynağına doğru sürüklenmesi; sonuçta o alanı ve çevredeki yerleşim bölgelerini etkileyen yangın ya da patlamanın meydana gelmesi;

- Zehirli madde sızıntısı, zehirli buhar bulutunun oluşumu, bulutun o alanı ve çevredeki yerleşim bölgelerini etkileyerek sürüklenmesi.

Yanıcı madde salınması durumunda en büyük tehlike uçucu sıvı ya da gazların aniden fazla miktarda dışarı kaçarak yanıcı ve muhtemelen patlayıcı olan büyük bir buhar bulutu oluşturmasıdır (İngiltere Sağlık ve Güvenlik Komisyonu, 1976). Bu bulut tutuştuğunda oluşan yanmanın etkileri, rüzgarı hızı ve bulutun hava içinde seyrelme derecesi gibi pek çok etkene bağlı olarak değişir. Böyle tehlikeler çok sayıda kayba, o bölgede ve çevrede toptan hasara yol açabilirler. Yine de ciddi kazaların bile etkisi kaza yerinden itibaren birkaç yüz metre ile sınırlıdır.

Fazla miktarda zehirli maddenin ani salınımı çok daha büyük bir alanda ölümlere ve ciddi yaralanmalara neden olabilir. Teorik olarak böyle bir salınım belli hava koşullarında salınım yerinden birkaç kilometre uzağa kadar öldürücü derişimlerde yayılabilir. Ancak kayıpların gerçek sayısı bulutun yolu üzerindeki nüfusun yoğunluğuna ve bölgeyi boşaltmayı da içine alan acil önlemlerin etkililiğine bağlıdır.

Bazı işyerleri ya da işyeri grupları iki tür tehdidi de taşırlar. Buna ek olarak patlamanın rüzgarı ve fırlayan parçalar, yanıcı ve zehirli madde bulunduran diğer fabrikaları da etkileyip facianın yayılmasına neden olur. Bu duruma bazen "domino etkisi" de denilmektedir. Enerji kaynağı ve suyun o bölgede bulunması ya da uygun iş kollarının biraraya gelmesi nedeniyle gruplar halinde yerleşilmiş endüstri bölgelerinde görülür. Bu gruplaşma malzemenin ve ürünlerin bir yerden

diğerine taşınmasını kolaylaştırır. Gerçekte bir nehir kıyısında, nehir ağzında yada yerleşim bölgesi yakınında patlama ve zehirlenme tehlikesi oluşturan üç ya da daha fazla ayrı fakat birbirine bitişik fabrikanın bulunması seyrek görülen bir durum değildir.

Havaya yanıcı ya da zehirli maddelerin salınmasının yol açtığı patlama, yangın ve zehirli bulut oluşumu aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.1. Patlamalar

Patlamalar; binalara zarar verip camları kırabilen ve birkaç yüz metre uzağa parçalar fırlatan, patlama sesi şeklinde duyulan bir şok dalgasıyla tanımlanırlar. Zarara ve yaralanmalara asıl olarak bu şok dalgası neden olur. İnsanlar savrulur, yere düşer, yıkılan binaların altında kalır ve uçan cam parçalarıyla yaralanırlar. Yüksek basıncın etkileri doğrudan ölüme yol açabilir. Ancak bu patlamanın çok yakınında çalışanlar için geçerlidir. Şimdiye kadar olan endüstriyel patlamalar göstermiştir ki çöken binaların, uçan camların ve parçacıkların dolaylı etkisi çok daha fazla yaşam kaybına ve ağır yaralanmalara neden olmaktadır.

Şok dalgasının etkileri maddenin özelliklerine, miktarına ve buhar bulutunun sınırlanma derecesine bağlıdır. Buna göre bir patlamadaki en yüksek basınç hafif bir basınç artışından birkaç yüz kilopascal'a (kPa) kadar değişebilir, 5-10 kPa'lık basınçta doğru-dan yaralanma (daha yüksek basınçlarda ise genellikle ölüm) meydana gelirken 3-10 kPa'lık basınçta binalar yıkılır, kapı ve pencereler kırılır. Patlama noktasından uzaklaştıkça şok dalgasının basıncı hızla düşer. Örnek olarak 50 ton propan içeren bir tankın patlaması 250 metre uzakta 14 kPa basınca neden olurken 500 metre uzakta basınç 5 kPa'a düşer.

2.1.1. Parlama ve infilak

Patlama sırasındaki yanmanın hızına bağlı olarak patlamalar parlama ya da infilak şeklinde olabilir. Parlamlarda alevin hızı göreceli olarak yavaş, 1 m/sn civarındadır. İnfilaklarda ise alevin hızı çok yüksektir. Alevin ön cephesi 2000 - 3000 m/sn hızla bir şok dalgası gibi hareket eder. İnfilak daha yüksek basınç yaratır ve parlamadan çok daha tahrip edicidir. Hava ile dolu kapalı bir tankta parlama ile oluşan en yüksek basınç yaklaşık 70-80 kPa iken infilak kolayca 200 kPa'lık basınca ulaşabilir. Parlama mı, infilak mı olacağı bulunan maddenin cinsine ve patlamanın meydana geldiği koşullara da bağlıdır. İnfilak meydana gelmesi için buhar fazı patlamasının bir miktar sınırlanması gerektiği genellikle kabul edilmektedir.

2.1.2. Gaz ve toz patlamaları

Gaz ve toz patlaması ayırımı, olaya karışan maddelere göre yapılabilir. Ortama çok miktarda yanıcı madde salınır ve tutuşma olmadan önce havayla karışarak patlayıcı bir buhar bulutu oluşturursa genellikle büyük gaz patlamaları meydana gelir. Yanıcı katı maddelerin havayla yoğun bir şekilde karışmasına bağlı olarak da toz patlamaları oluşur. Dağılan katı madde çok küçük parçacıklar şeklindedir. Bir yangın ya da yüzeye çökmüş tozu havalandıran küçük bir patlama gibi başlatıcı bir olaydan sonra patlama oluşur. Havayla karışma ikinci bir patlamayla sonuçlanır, bu da üçüncü bir patlamaya yol açar ve böylece gider. Geçmişte birbiri ardına gelen bu patlamalar facialara ve fabrikaların tümüyle yıkılmasına neden olmuştur. Tahıl, süttozu ve un yanıcı olduğundan toz patlamaları tarım endüstrisinde daha yaygındır. Ancak özellikle son yıllardaki toz patlamalarının da gösterdiği gibi hasar iş-yeriyle sınırlı kalmakta, fabrika dışında yaşayanlara zarar vermemektedir.

2.1.3. Sınırlanmış ve sınırlanmamış buhar bulutu patlamaları

Sınırlı patlamalar kazan ya da boru hattı gibi kapalı bir ortamda oluşurlar. Binalardaki patlamalar da bu sınıftandır. Açık havada oluşan patlamalara sınırlanmamış patlamalar denir ve en yüksek basınçları yalnızca birkaç kPa'dır. Sınırlı patlamalarınki ise daha yüksektir ve yüzlerce kPa'ya erişebilir. Tablo 1'de bazı endüstriyel patlamaların listesi görülmektedir. Verilen bütün örnekler buhar bulutu patlamalarıdır, bazı olgularda gaz bulutunun sınırlanmasına bağlı olarak infilak oluşmuştur.

TABLO1: Endüstriyel Patlama Örnekleri

İçerdiği Kimyasal	Sonuç		Yer ve Tarih
	Ölüm	Yaralanma	
Dimethylether	245	3800	Ludwigshafen, Federal Republic of Germany, 1948
Kerosene	32	16	Bitburg, Federal Republic of Germany, 1954
Isobutane	7	13	Lake Charles, Louisiana, United States, 1967
Oil slops	2	85	Pernis, Netherlands, 1968
Propylene	-	230	East St. Louis, Illinois, United States, 1972
Propane	7	152	Decatur, Illinois, United States, 1974
Cyclohexane	28	89	Flixborough, United Kingdom, 1974
Propylene	14	107	Beek, Netherlands, 1975

2.2. Yangınlar

Yangının insanlar üzerindeki etkisi, ısı ışınımına sunuk kalmaya bağlı gelişen deri yanıkları şeklinde görülür. Yanığın derecesi ısının yüksekliğine ve sunuk kalma süresine bağlıdır. Isı ışınımı, kaynağa olan uzaklığın karesiyle ters orantılıdır. Deri 10 kW/m² enerji taşıyan ısıya ağıri hissetmeden yaklaşık 5 saniye, 30 kW/m²'lik ısı enerjisine ise 0.4 saniye dayanabilir.

Endüstride yangınlar, patlamalardan ve zehirli madde yayılımlarından daha sık görülür ancak yol açtıkları ölümler daha azdır. Bu nedenle yangının diğerlerinden daha az büyük tehlike potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Ancak dışarı kaçan yanıcı madde tutuşmazsa sınırlanmamış yanıcı bir buhar bulutu oluşabilir. Yangınlar jet yangınları, havuz yangınları, parlama yangınları ve kaynayan sıvı- genişleyen buhar patlamaları (BLEVE) gibi çeşitli şekillerde olabilir. Jet yangını, örneğin tutuşmuş bir gaz sızıntısına bağlı uzun dar bir alev şeklindedir. Havuz yangını, örneğin bir depolama tankından alevli bir alana ham petrol sızmasıyla oluşur. Parlama yangını, bir gaz kaçağı alev kaynağına ulaşır da hızla çıktığı yere kadar tutuştuğunda meydana gelir. BLEVE diğer yangınlardan daha ciddidir ve aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

Yangında gözönüne alınması gereken bir diğer öldürücü etki de, yanma sırasındaki oksijen tüketimine bağlı olarak havadaki oksijenin azalmasıdır. Bu olay genellikle yangının yakın çevresi ile sınırlıdır. Yangında çıkan dumanlara sunuk kalmaya bağlı sağlık etkilenmeleri de önemlidir. Bu dumanlar, karbon disülfürün yanmasıyla açığa çıkan kükürt dioksit ya da amonyum nitratın yanmasıyla oluşan nitröz oksitler gibi zehirli gazla içerebilirler.

2.2.1. Kaynayan sıvı- genişleyen buhar patlaması (BLEVE)

Bazen ateş topu da denilen BLEVE, kısa bir zaman süresi içinde yoğun ısı yayılımıyla birlikte yangın ve patlamanın birlikte olmasıdır. Terimden de anlaşıldığı gibi bu olay sıvılaştırılmış gazın atmosferik kaynama noktasının üzerinde tutulduğu kazan ya da tankların içinde meydana gelir. Eğer basınç tankının yapısında bir zayıflık varsa içerideki sıvı ve gaz karışımı aniden dışarı çıkar, hızla genişler ve havaya bir bulut gibi dağılır. Bu bulutun tutuşmasıyla bir ateş topu oluşur ve birkaç saniye içinde çok büyük bir ısı yoğunluğu meydana gelir. Isının yoğunluğu içerideki gazın miktarına bağlı olarak birkaç yüz metre ötede ağır cilt yanıklarına ve ölümlere neden olacak kadar yüksektir. Buna göre BLEVE, daha önceden trafik kazası ya da raydan çıkma nedeniyle zorlanmış ve zedelenmiş bir kazan ya da tankta fiziksel bir etkiyle oluşabileceği gibi tankı içine alan ve yapısını zayıflatan bir yangının etkisiyle de olabilir. 50 tonluk bir propan tankında meydana gelen bir BLEVE 200 metre uzaklıkta üçüncü derece yangına, 400 metre uzakta ise kabarcıklara (ikinci derece yangına) neden olur.

Tablo 2'de bazı büyük-yangınların listesi verilmiştir.

TABLO2: Büyük Yangın Örnekleri

İçerdiği Kimyasal	Sonuç		Yer ve Tarih
	Ölüm	Yaralanma	
Methane	136	77	Cleveland, Ohio, United States, 1944
LPG ¹ (BLEVE)	18	90	Feyzin, France, 1966
LNG ²	40	-	Staten Island, New York, United States, 1973
Methane	52	-	Santa Cruz, Mexico, 1978
LPG (BLEVE)	650	2500	Mexico City, Mexico, 1985

¹ Sıvılaştırılmış Petrol Gazları

² Sıvılaştırılmış Doğalgaz

Bazen yangınla patlamayı birbirinden ayırmak güç olabilir. Sıklıkla patlamayı yangın izler ve kayıplar her iki olaya da bağlıdır.

2.3. Zehirli salınımlar

İşçilere zarar vermemesi için özel önlem alınması gereken çok sayıda kimyasal madde vardır. İş hijyeni bilim dalı, bu maddelere belki bir fabrika işçisinin bütün yaşamı boyunca sürebilecek sunuk kalmasını önlemek için yöntemler geliştirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bunlar iş güvenliği açısından temel önem taşırlar. Diğer yandan büyük tehlikeler söz konusu olduğunda zehirli kimyasal maddelerin etkileri çok farklıdır ve uzun süreli süregelen (kronik) sunuk kalmadan çok, kaza sırasında ve hemen sonrasındaki iveden (akut) sunuk kalma ile ilgilidir. Diğer bir deyişle burada büyük miktarlardaki zehirli kimyasal maddenin saklanması ve kullanılmasıyla ilgilenilmektedir. Bu maddeler eğer dışarı salınırsa rüzgarla yayılır ve fabrikadan yüzlerce metre uzakta yaşayan, kaçma ve saklanma olanağı bulamayan insanları öldürme ya da yaralama potansiyeline sahiptir. Kimyasal maddelerin toksisitesi (zehirlilik derecesi) genellikle dört ana yöntem kullanılarak belirlenir. Bunlar olay araştırmaları, epidemiyolojik araştırmalar, hayvan deneyleri ve mikroorganizma testleridir. Değerli olmalarına karşın bu yöntemlerin hepsinin de zayıf tarafları vardır, bu nedenle sonuçların yorumlanmasında dikkatli davranılmalıdır. Diğer etkenler de kimyasal maddelerin toksisitesi üzerine etkilidir, örneğin yaş, cins, genetik altyapı, etnik grup, beslenme, yorgunluk, hastalıklar, benzer etkisi olan başka maddelere sunuk kalma, çalışma saatleri ve düzeni gibi.

Toksisiteyle ilgili verilerin fazla olmamasına karşın bazı maddelerin toksisitesi belirlenebilmiştir. Örneğin klor milyonda 10-20 kısım (10-20 ppm) derişimlerde 30 dk. sunuk kalınırsa insan sağlığına zararlı olduğu bilinmektedir. 100-150 ppm derişimde 5-10 dk. sunuk kalındığında ise gaz öldürücü hale gelmektedir. 1000 ppm derişimde (konsantrasyonda) daha kısa süre sunuk kalmak da öldürücü olabilir. Klor salınımının sonuçları söz konusu olduğunda bilinmektedir ki bu maddenin 10 tonunun ani salınımı, D5 hava koşullarında (normal, inversiyon olmayan hava) kaynaktan itibaren rüzgar yönünde 2 km.'lik bir uzaklık boyunca en fazla 140 ppm, 5 km boyunca ise 15 ppm derişim oluşturacaktır.

Tablo 3'te farklı zehirli kimyasal maddelerin salınımlarına bağlı, bazıları ölümlere neden olmuş büyük endüstriyel kazalardan birkaçı sıralanmıştır. Klor ve amonyak büyük tehlike miktarlarında en yaygın olarak kullanılan zehirli maddelerdir ve her ikisinin de büyük kazalarda yeri vardır. Bunun gibi metil izosiyanat ve dioksin gibi diğer maddeler de, daha az miktarlarda bulundursalar bile yüksek toksisite nedeniyle dikkatli kullanılmalıdır. Bu nedenle bu çok zehirli maddelerden bazıları Avrupa Topluluğu'nun "Seveso Yönergesi"ne alınmıştır.

TABLO 3: Büyük Toksik Salınım Örnekleri

İçerdiği Kimyasal	Sonuç		Yer ve Tarih
	Ölüm	Yaralanma	
Phosgene	10	-	Poza Rica, Mexico, 1950
Chlorine	7	-	Wilsum, Federal Republic of Germany, 1952
Dioxin/TCDD	-	-	Seveso, Italy, 1976
Ammonia	30	25	Cartagena, Colombia, 1977
Sulfur dioxide	-	100	Baltimore, Maryland, United States, 1978
Hydrogen sulphide	9	28	Chicago, Illinois, United States, 1978
Methyl isocyanate	2000	200.000	Bhopal, India, 1984

3. Büyük-tehlike kontrol sisteminin öğeleri

Bölüm 1 'de meydana gelebilecek çeşitli büyük kazalar tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak da "büyük tehlike" terimi, hem işçileri hem de çevrede yaşayanları korumak için normal fabrika işlemlerinden daha fazla kontrol gerektiren endüstriyel etkinlik olarak tanımlanmıştır. Bu kontroller büyük tehlike kontrol sistemi adı verilen, yalnızca kazaları önlemeyi değil, olabilecek kazaların etkilerini hafifletmeyi de amaçlayan birleşik bir paket oluşturmaktadırlar.

İlgisi olduğu endüstriyel etkinliklerin karmaşıklığı nedeniyle büyük tehlike kontrolleri sistemik bir yaklaşıma dayanmalıdır.

Bu sistemin temel öğeleri şunlardır:

a) Büyük-tehlike taşıyan tesislerin belirlenmesi. Tanıma göre büyük tehlike ölçütlerine uyabilecek tesislerin belirlenmesi gereklidir. Hükümet yetkilileri ve yöneticileri bu işi öncelikli olarak ele almalıdırlar. Belirleme, 20 öncelikli olarak ele alınmalıdır. Belirleme, 20 öncelikli maddenin listesini kapsayan kılavuza göre yapılabilir.

b) Tesis hakkında bilgi. Büyük tehlike taşıyan tesisler belirlendikten sonra yapıları ve işleme şekilleri hakkında ek bilgi toplanmalıdır. Bu bilgiler tesise özgü bütün diğer tehlikeleri de tanımlamalıdır. Tesislerin olası karmaşıklığı nedeniyle bilgiler sistemli olarak toplanmalı ve düzenlenmelidir. Endüstriyle ilgili yönetici ve

işçi gibi kişiler, ayrıca ruhsat verme ya da denetim amacıyla bilgiye gerek duyan hükümet organları bu bilgilere ulaşabilmelidir. Tehlikelerin tam olarak tanımlanabilmesi amacıyla olası süreç hatalarını bulmak ve öncelikleri belirlemek için güvenlik araştırmaları ve tehlike değerlendirmeleri yapmak gerekebilir. Daha ayrıntılı incelenmesi gereken birimlerin seçilmesi için hızlı sıralama yöntemleri kullanılabilir.

c) Endüstriyel etkinlik içindeki hareketler. Yönetimin başlıca sorumluluğu rapor hazırlamaya ek olarak fabrikanın güvenliğini sağlamak ve sürdürmektir. İyi bir güvenlik politikasının oluşturulması gereklidir. Teknik denetim, bakım, fabrikadaki değişiklikler, uygun personelin seçimi ve eğitimi güvenilir yollardan yürütülmelidir. Güvenlik raporunun hazırlanmasına ek olarak kazalar da araştırılmalı ve raporlar yetkililere sunulmalıdır. Yakın zamanda olmuş kazalardan ve kayıplardan dersler çıkarılmalıdır.

d) Hükümet yetkililerinin hareketleri. Ruhsat vermek amacıyla tehlikenin değerlendirilmesi ve gerekli yerlerde denetim yapıp yasaların uygulanması hükümetin sorumluluğu altındadır. Arazi kullanımının planlanması facia potansiyelini hissedilir biçimde azaltır ve büyük olasılıkla hükümetin kontrolündedir. Kimya müfettişleri de içinde olmak üzere fabrika müfettişlerinin eğitimi de hükümetin bir diğer önemli görevidir.

e) Acil durum planlaması. Bundan önceki maddeler büyük kazaların önlenmesine yöneliktir. Acil durum planlaması büyük kazaların kötü sonuçlarının azaltılmasını amaçlar ve mutlak güvenliğin garanti edilemeyeceğini varsayar. Acil durum planlaması yapılırken fabrika içi ve fabrika dışı planlama birbirinden ayrılır. İyi kurulmuş açık bir planın özellikleri iyi hazırlanmış bir güvenlik raporuna dayanması ve büyük bir kaza olduğunda hızlı ve etkili şekilde uygulanabilmesidir.

BÜYÜK TEHLİKE ODAKLARININ TANIMLANMASI

Her büyük-tehlike kontrol sistem! bir takım öncelikler koymuştur. Bu öncelikler bir ülkeden diğerine değişir. Hem sanayi kesiminde ve hem de kamu kurumlarındaki kaynakların (para, insan gücü, donanım vb), her zamanki gibi, sınırlı oluşu da bir takım özel önem verilmesi gereken konulara öncelik tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Açıktır ki, kaza ya da hastalıklara neden olan tüm olası endüstriyel süreçleri, büyük (majör, önde gelen) tehlike olarak nitelemek uygun olmaz. Yoksa, ister gelişmiş ülke olsun, ister gelişmekte olan, bu konuda oluşacak bir liste akıl almaz ve altından kalkılamaz boyutlara ulaşır.

Büyük-tehlikeler, genellikle bir liste halinde sunulan etmenlerin yanısıra bunların "tetikleyici" görev yapan miktarlarının da belirtilmesini gerektirmektedir. Böylece öncelik verilecek olan, büyük-tehlikelerin belirlenmesi sağlanabilir. Listede yer alan etmenlerin çok ağır olgulara neden olması ve hem işletmenin içinde çalışanları, hem de çevresinde yaşayanları etkilemesi beklenir.

1. Tanımlama: Amaç ve Süreç

Büyük-tehlikelerin tanımlanması, kontrol sisteminin oluşturulması için bir başlama noktasıdır. Bir kez, bu çeşit işler tanımlandıktan sonra, sistemin çeşitli öğeleri uygulamaya konulabilir.

Bu tanımlama ve "tetikleyici" miktarlarının ortaya konulması, uzmanların üzerinde duracakları öncelikleri de açıklığa kavuşturur. Bu tehlike odakları için, çalışma (veya kullanma) izni veren kamu kuruluşları (iş teftiş örgütü), bazı ek bilgilere gereksinme duyabilir.

Bununla birlikte madde/miktar tayini, çoğu ülkelerde, büyük - tehlikelerin tanınmasında bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu ölçüte göre yapılan tanımlamalar, yerel koşullarla yakından ilintilidir. Bu tanımlamanın yapılmasında, büyük-tehlikeli işlerin, işletmelerce, kamu kuruluşlarına bildirilmesi seçilen bir yoldur. Buna bir seçenek olarak, iş müfettişlerinin kayıtları da gözönüne alınabilir.

Herhangi bir ülke için büyük - tehlikenin tanımlanabilmesinin bilgi ve deneyim birikimine gerek olup, hem varolan ve hem de yeni tehlikelerin ve büyük-tehlikelerin tarihinin bilinmesi, madde/miktar tayininin ortaya konulması zorunludur.

2. Avrupa Topluluğu Yönergesi'nde büyük-tehlike odakları

Son yirmi yılda Avrupa'da kimya sanayiinde meydana gelen ağır olgular, büyük -tehlikelere karşı özel bir mevzuat oluşturulması için Batı Avrupa ülkelerinde bir yönelişe yol açtı.

Mevzuattaki kilit özellik, tehlikesi büyük endüstriyel etkinlikleri kapsayan işletmelerin işverenlerini, etkinlikleri ile ilgili bilgi vermek ve bu tehlikelere yönelik sistemli güvenlik çalışmalarının bulgularını açıklamakla yükümlü tutmaktır.

Seveso'da (İtalya), 1976 yılında meydana gelen kazadan sonra bü-yük-tehlikelere yönelik yasa! düzenlemeler, bir çok ülkede biraraya getirildi. AT Yönergesi, 1984'ten beri yürürlükte olup, genellikle Seveso Yönergesi diye anılır.

Büyük-tehlike odaklarının tanımlanması amacıyla Avrupa Topluluğu Yönergesi'nde kesin ölçütler kullanılmıştır. Bu ölçütler, zehirleyici, parlayıcı, patlayıcı nitelikte kimyasal maddelerde, Tablo V'dekilerin temelinde tanımlanmıştır.

Tehlikesi büyük endüstriye! etkinliklerin seçiminde, madde listeleri ve bunların eşik değerleri gereklidir. AT Yönergesi'nde endüstriyel etkinlik, "aynı fabrika/işletmenin 500 metre çevresinde kümelenmiş olan tüm tesisler" olarak tanımlanmaktadır.

Eğer bu listede gösterilen maddeler, eşik sınır değerleri aşan miktarlarda işyeri ortamında bulunuyorlarsa, bu faaliyet, büyük-tehlikeli tesis olarak adlandırılır. Sözü edilen madde listesi, 180 kimyasal maddeden oluşmaktadır. Bunların eşik sınırları yüksek oranda toksik maddeler için 1 kg'-dan, yüksek derecede yanıcı sıvılar için 50.000 tona kadar değişiklik göstermektedir.

TABLO I

AVRUPA TOPLULUĞU YÖNERGESİNDE BÜYÜK-TEHLİKE TESİSİ İÇİN ÖLÇÜT

Zehirleyici maddeler (çok zehirleyici, zehirleyici):

Aşağıdaki değerlerin gösteren maddelerin akut toksisitesi ve sahip oldukları fiziksel ve kimyasal nitelikler büyük kaza tehlikesi olarak adlandırılır.

	LD50 oral, rat mg/kg	LD50 cut, rat/rab mg/kg	LC ihl, 4hr, rat mg/l
1.	LD50<5	LD<1	LC50<0.10
2.	5<LD50<25	10<LD50<50	0.1<LC50<0.5
3.	25<LD50<200	50<LD50<400	0.5<LC50<2

Parlayıcı maddeler:

1. Parlayıcı gazlar: Normal basınç altında (NBA), gaz halinde olup. hava ile karıştığında parlayıcı hale geçen ve kaynama noktası (NBA'da) 20°C ve altında olan maddeler,

2. Yüksek derecede parlayıcı sıvılar: Parlama noktası 21°C'nin altında olan ve kaynama noktası NBA'da 20°C'nin üzerinde olanlar.

3. Parlayıcı sıvılar: Parlama noktası 55°C'nin altında olan ve basınç altında sıvı kalabilen, süreçte özel koşullar (yüksek basınç, yüksek ısı vb) gerektiren maddeler, büyük kaza tehlikesi oluşturabilirler.

Patlayıcı maddeler:

Alev etkisiyle patlayabilen maddeler ya da şok ve friksiyona dinitrobenzenden daha duyarlı olan maddeler.

2.3. Öncelikler yaklaşımı

Büyük-tehlike kontrol sisteminin amaçlarına ulaşabilmesi için uygulanabilir olması gerekir. Uygulamada kolaylık sağlanması ve otoriteler ile işyeri yönetimlerini uygulamaya yöreklendirmek bakımından tehlikesi daha büyük olan olgulara öncelik veren bir yaklaşımın benimsenmesi yerinde olur.

Bu önceliklerin belirlenebilmesi için çeşitli yöntemler ve teknikler kullanılabilir. Bir yol, yürürlükteki Avrupa Topluluğu tanımında yer alan az sayıda kimyasal maddeye öncelik vermektir. Bunun için, kimyasal maddeler içinden daha tehlikeli olanlar gözönüne alınır. Bu amaçla, öncelik verilen kimyasalların seçilmesi ile hazırlanan liste önerisi. Tablo 2'de gösterilmiştir.

Diğerlerinden ayrılarak depolanması gereken maddeler için de ayrı bir liste verilmiş olup, bunlar sayıca daha sınırlıdır.

Tablo 2'de gösterilen kimyasal maddelerin yol göstericiliğinde, tehlikeli odaklar belirlenebilir. Yetkililerce, eğer bu listenin hala çok geniş olduğu düşünülüyorsa, yeni öncelikler eşik değerlerden yararlanılarak oluşturulabilir. Önceliklerin seçiminde, fabrika içinde daha tehlikeli kısımların, örneğin, "hızlı sıralama yöntemi" ile tanımlanması da düşünülebilir.

TABLO 2		
BÜYÜK-TEHLİKE TESİSATI TANIMLAMASINDA KULLANILAN ÖNCELİKLİ KİMYASAL MADDELER		
AT Yönergesi'nde		
Madde Adı	Miktar	Seri No.
Genel Patlayıcı Maddeler		
Parlayıcı gazlar	200 t	124
Yüksek oranda parlayıcı sıvılar	50000 t	125
Özel Parlayıcı Maddeler:		
Hydrogen	50 t	24
Ethylene oxide	50 t	25
Özel Patlayıcılar		
Ammonium nitrate	2 500 t	146 b
Nitroglycerine	10 t	132
Trinitrotoluene	50 t	145
Özel Zehirleyici Maddeler:		
Acrylonitrile	200 t	18
Ammonia	500 t	22
Chlorine	25 t	16
Sulphur dioxide	250 t	158
Hydrogen sulphide	50 t	17
Hydrogen cyanide	20 t	19
Carbon disulphide	200 t	20
Hydrogen fluoride	50 t	94
Hydrogen chloride	250 t	149
Sulphur trioxide	75 t	180
Özel Çok Zehirleyici Maddeler:		
Methyl isocyanate	150 kg	36
Phosgene	750 kg	15

Bu tanımlamalar, endüstriyel etkinliklerin, bütünde ya da onun bir parçasında yapılan küçük araştırmalara dayanmalıdır. Bu yolla, büyük - tehlikelerin boyutunu ortaya koyabilmek için, "güvenlik göstergesi" denilebilecek ve rakamla anlatılabilecek bir ölçüt geliştirilmesidir,

2.4. Tipik büyük-tehlikelerin tanımlanması

Genel olarak endüstrinin bölünebilirliği ve karmaşıklığının ışığında, endüstriyel aktivitenin bazı kesimlerinde, tehlikesi büyük işlerin sınırlanması mümkün olmayabilir.

Deneyimler, büyük-tehlike gösteren odakların sıklıkla şu etkinlikler içinde yer aldığını göstermiştir.

- petrokimya sanayii ve rafinerileri,
- kimya sanayii ve kimyasal üretim yapan işyerleri
- LPG depoları ve dolun tesisleri
- kimyasal madde depo ve dağıtım merkezleri
- Large fertiliser stores
- Büyük gübre depoları
- Patlayıcı üreten fabrikalar
- Çok miktarda klorun kullanıldığı işler.

(Major Hazard Control, A Practical Manual - ILO Geneva Second Impression 1990)

ILO SÖZLEŞME VE TAVSİYE KARARI İÇİN TASLAK

Konferansın gelecek olağan toplantısındaki gündemine şu başlıklı konuyu koyma kararı:

Büyük endüstriyel kazaları önleme

Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı, Komitenin, gündemindeki beşinci maddeyi göz önünde bulundurma kararını benimsemiş olup. Hükümetlerin danışmanlığı doğrultusunda, endüstriyel faciaların önlenmesiyle ilgili Sözleşme ve Tavsiye Kararları için yapılan öneriler, genel olarak kabul edilmiş olup, "Büyük endüstriyel kazaları önleme" başlıklı maddenin bir Sözleşme ve Tavsiye Kararı kabul etme doğrultusunda, gelecek olağan toplantının ikinci tartışmasının gündeminde yer alacağına karar vermiştir.

Önerilen Sonuçlar

ULUSLARARASI YOLLARIN OLUŞTURULMASI

1- Uluslararası Çalışma Konferansı, aynı zamanda **güvenli yönetim süreci** adı da verilen büyük kaza kontrol sistemi ile endüstriyel faciaların önlenmesi konusunda iki uluslararası normu (instruments) benimsemelidir.

2- Bu normlar, bir Tavsiye Kararı ile desteklenen Sözleşme şeklinde olmalıdır.

BİR SÖZLEŞME DOĞRULTUSUNDA ÖNERİLEN SONUÇLAR

ÖNSÖZ

3- Bu normun, İLO normlarını ve Mesleki Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi İle Tavsiye Kararlarını (1981) ve Kimyasal Maddeler Sözleşmesi ve Tavsiye Kararları (1990) ile global ve açık bir yaklaşım ihtiyacını belirtmek için 1991 yılındaki ILO Uygulama Mevzuatında yayınlanan **büyük endüstriyel kazaların önlenmesini** içeren bir önsözü olmalıdır.

4- Önsöz, normun, aşağıdaki noktalarda tüm uygun önlemlerin dikkate alınmasını sağlamalıdır:

- kazaların önlenmesi
- kaza risklerinin en aza indirilmesi,
- bu tür büyük kazaların etkilerinin en aza indirilmesi.

Bu şekilde, kazaların, kurumsal yanlışlar, insan etkenleri, öğelerdeki hatalar, normal şartlardan sapmalar, dış etkenler ve doğal etkiler gibi nedenlerine de yeterli önem verilmelidir.

5- Önsöz, bu normun, Kimyasal Güvenlik konusunda Uluslararası Programın, Uluslararası Çalışma Örgütü, Birleşmiş Milletler Çevre Programı, Dünya Sağlık Örgütü ve diğer ilgili hükümetlerarası (intergovernmental) örgütler ile işbirliği içinde olma ihtiyacının önemine yer vermelidir.

I-TANIMLAR VE BAKIŞ

6- Sözleşmenin amacı doğrultusunda,

(a) "tehlikeli madde" deyimini, kimyasal, fiziksel veya toksikolojik özelliklerin biri veya bileşimi sayesinde tehlike oluşturan madde veya karışımı anlamındadır;

(b) "büyük kaza (majör accident)" deyimini, -önemli bir yayılım, yangın veya patlama gibi- büyük-tehlike tesisinde (majör hazard installation) bir veya birden fazla tehlikeli madde içeren ve o anda veya daha sonra işçilere, halka veya çevreye ciddi zarara yol açacak bir faaliyet sırasında beklenmedik ve birden ortaya çıkan bir olay anlamına gelmektedir;

(c) "büyük-tehlike tesisi" deyimini, devamlı veya geçici olarak, tehlike sınırını aşacak miktarlardaki bir veya birden fazla tehlikeli maddeyi veya madde grubunu, İşleyen, üreten, dağıtan, elde tutan, kullanan veya depolayan anlamındadır;

(d) "sınır miktar" deyimini, tehlikeli madde veya madde gruplarının miktarlarının, ulusal yasa ve tüzüklerde belirtileni aşması sonucunda önemli bir tehlike tertibatını ortaya çıkaracak miktar anlamına gelmektedir;

(e) "güvenlik raporu" deyimini, büyük-tehlike tesisindeki tehlikeler, kontrolleri ve tesisin güvenliği için alınan önlemlerin açıklamalarını içeren teknik, yönetsel ve uygulamalı bilginin yazılı olarak sunulmasıdır.

(f) "sıcak tehlike olgusu (near-miss)" deyimini, İşçiler veya halkta ciddi yaralanmalara ya, fabrika ekipmanı veya çevrede ciddi zararlara neden olabilecek ya da büyük olasılıkla belirgin ters etkilere yol açabilecek, güvenlik sistemlerinin veya yöntemlerinin hafifletici etkisi olmayan, bir veya birden fazla maddenin oluşturduğu beklenmeyen veya ani olay anlamındadır.

7- Sözleşme şunları sağlamaktadır:

(a) aşağıdaki tesisler ve ekonomi ile ilgili faaliyet kolları, uygulamanın dışında:

(i) nükleer tesisler ve radyoaktif maddeleri işleyen fabrikalar (bu kuruluşlarda radyoaktif olmayan maddeleri elde tutan bölümler hariç);

(ii) askeri tesisler;

(iii) boru ile taşıma yolundan başka, tesis dışına taşıma;

(b) bir üye, ilgili işçi ve işveren örgütleri ile etkilenebilecek diğer ilgili tarafların temsilcilerine danıştıktan sonra, benzer korumaya sahip ekonomi ile ilgili faaliyet dalları ve bu tür kuruluşlarda Sözleşmeyi uygulamaya-bilir.

8- Sözleşmedeki önleyici ve koruyucu önlemlerin derhal uygulanmasına olanak vermeyecek önemli derecede özel sorunlar ortaya çıktığında, bir üye, önde gelen işçi ve işveren örgütlerinin temsilcilerine danışarak önlemlerin kullanılmasını kısa bir süre için durdurmalıdır.

II. GENEL İLKELER

9- (1). Ulusal yasa ve tüzükler, şartlar ve uygulamalar ışığında, önde gelen işçi ve işveren örgütleri ile etkilenebilecek diğer ilgili taraflara danışarak, her üye, halk ve çevre üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak büyük-kaza risklerine karşı işçilerin korunmasıyla ilgili uygun bir ulusal politikayı formüle etmeli, uygulamalı ve belirli aralıklarla tekrar etmelidir.

(2). Bu politika tehlikeli tesisler için engelleyici ve koruyucu önlemlerle uygulanmalı ve mümkün olduğunda, eldeki en uygun güvenlik teknolojilerinin kullanımını desteklenmelidir.

10- (1). Madde 6 (c)'deki nedenlerden, tehlikeli tesislerin tanımlanması için yetkili makam ya da yetkili makam tarafından onaylanmış veya tanınmış ODAK (Merkez), önde gelen işçi ve işveren temsilcilerine danıştıktan sonra, ulusal yasa veya tüzükler, veya uluslararası standartlara göre, tehlikeli madde gruplarına, tehlikeli madde listesine veya her ikisi ile tehlike sınır miktarına bağlı kalarak, bunların tanımlanması için bir sisteno kurulmalıdır.

(2). Madde (10)'da sözü edilen sistem tekrarlanmalı ve güncelleştirilmelidir.

11- İlgili işçi ve işveren örgüt yetkililerine danıştıktan sonra, yetkili makam, sunulan veya 14, 16, 18.

maddelere dayanarak sağlanan gizli bilginin korunması için özel hazırlık yapmalıdır. Bu bilginin rakip firmalara yayılması işçi, halk ve çevreyi ciddi tehlikelere sokmasa da işverenin işine zarar verebilir.

III. İŞVERENLERİN SORUMLULUKLARI TANIM

12- İşverenlerin, IO.maddedeki sisteme dayanarak kontrollerindeki herhangi bir tehlikeli tesis tanımlamaları gerekmektedir.

TESİS SEVİYESİNDEKİ DÜZENLEMELER

13- Her bir tehlikeli tesis hakkında, işverenlerin, aşağıdaki hazırlıkları içeren belgelendirilmiş, önemli tehlikeli tesis sistemi oluşturma ve yürütmeleri gerekmektedir.

(a) maddelerin birbirleriyle olası ilişkilerini de göz önünde bulundurarak risklerin değerlendirilmesi, tehlikelerin tanımlanması ve analizi;

(b) Kimyasal maddelerin tasarımı, inşası ve seçimi, operasyon, tesisatın korunması ve sistematik olarak incelenmesi dahil olmak üzere teknik önlemler;

(c) personelin eğitimi ve bilgilendirilmesi, güvenlik için ekipmanın hazırlanması, görevlilerin dereceleri, çalışma saatleri, sorumluluk tanımları, sözleşmeli ve geçici işçilerin kontrolleri de dahil olmak üzere kurumsal önlemler;

(d) aşağıdakileri kapsayan, acil durum plan ve prosedürleri;

(i) kaza veya tehlike durumlarında uygulanmak üzere etkin bölge acil durum (site emergency) planları ve prosedürlerinin hazırlanması, bu tür bölge acil durum plan ve prosedürlerinin düzenli olarak denemesi, etkinliklerinin değerlendirilmesi ve gerekirse yenilenmesi,

(ii) tesis bölgesi dışındaki halkı ve çevreyi koruma amacıyla acil durum plan ve prosedürlerinin hazırlanması için potansiyel kaza ve bölge acil durum planları konusunda yetkililere ve kuruluşlara bilgi sağlanması,

(iii) bu yetkililer ve kuruluşlara her tür gerekli danışmanlığın yapılması,

(e) bir kazanın sonuçlarını sınırlandırmak için alınan önlemler;

(f) işçi ve temsilcilerine danışma.

ONAY

14- İşverenler, tanımlamış oldukları herhangi bir tehlikeli tesisi işletmeden önce veya varolan tesislerde belirli bir zaman süreci içinde yetkili makama onaylatmak zorundadırlar.

GÜVENLİK RAPORU

15- (1), İşverenler, Madde 13'de belirtilen şartlara göre bir güvenlik raporu hazırlamalıdır.

(a) ulusal yasa tüzüklere göre onayladıktan sonra belli bir süre içinde, varolan tehlikeli tesisatlar için,

(b) işletilmeden önce her yeni tehlikeli tesis için,

16- İşverenler, madde 15'de sözü edilen güvenlik raporunu yetkili makama sunmalıdırlar.

17- İşverenler, güvenlik raporunu tekrar gözden geçirmeli, güncelleştirmeli ve yenilemelidirler,

- (a) tesisteki süreçlerde veya varolan tehlikeli maddelerin miktarlarındaki güvenlik üzerinde belirgin etkisi olan değişiklik yapıldığı durumlarda;
- (b) teknik konulardaki gelişmelerin veya tehlikelerin değerlendirilmesi gerekli görüldüğünde;
- (c) ulusal yasa veya tüzüklerin gerekli gördüğü aralıklarda;
- (d) yetkili makam talep ettiğinde.

KAZA RAPORU

18- İşverenler, yetkili makama bu konuda görevli diğer merkezlere, önemli bir kaza meydana geldiğinde bildirmelidirler; ve yetkili makama, daha önceden işçiler ve temsilcileri ile tartışılan sıcak-tehlike olgularından alınan dersi sunmalıdırlar.

19- (1). İşverenler, önemli bir kazanın meydana gelmesinden sonra belli bir süre içinde, yetkili otoriteye, kazanın nedenlerinin analizini içeren ve etkilerini hafifletmek için alınan her önlemleri açıklayan detaylı bir rapor sunmalıdırlar.

(2). Rapor, olayın tekrarlanmasını önleyecek adımlarla ilgili tavsiyeleri içermelidir.

IV. YETKİLİ MAKAMIN SORUMLULUKLARI BÖLGE DIŞINDAKİ ACİL DURUM İÇİN HAZIRLIKLIL OLMA

20- İşveren tarafından verilen bilgiyi göz önünde bulundurarak, yetkili otorite, her tehlikeli tesisat bölgesinin dışında kalan halk ve çevreyi koruma hazırlıklarını kapsayan acil durum plan ve prosedürlerinin yapılması, belirli aralıklarla güncelleştirilmesini, ilgili otorite ve bünyelerle birlikte ayarlanmasını sağlamalıdırlar.

21- Yetkili otorite aşağıdakileri sağlamalıdır,

(a).(i). güvenlik önlemleri ve büyük-kaza durumunda yapılması gereken doğru hareketler konusundaki bilgi, bu kazadan etkilenebilecek halka dağıtılmıştır.

(ii) bu bilgi, belirli aralıklarla güncelleştirilip tekrar dağıtılmalıdır.

(b). büyük-kaza durumunda, uyarı en kısa zamanda yapılmalıdır;

(c). büyük-kaza sınır-ötesi etki yaratacaksa etkilenen Devletler arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır.

22- Yetkili makam, mevcut ve olası olan büyük-tehlikeli tesislerin çalışma, oturma ve kamu alanlarından uygun bir şekilde ayıracak kapsamlı bir yerleşim politikası oluşturmalıdır. Böyle bir politika. Sözleşmenin ikinci bölümünde belirtilen Genel İlkeleri yansıtmaktadır.

İNCELEME

23- Yetkili otoritenin Sözleşmedeki konular ile ilgili araştırma, değerlendirme, inceleme yapıp tavsiye verebilecek, ulusal yasa ve tüzüklerde kalifiye ve eğitilmiş çalışanı, yeterli teknik ve profesyonel desteği olmalıdır.

V. İŞÇİLERİN VE TEMSİLCİLERİNİN HAK VE SORUMLULUKLARI

24- Tehlikeli tesislerde, emin bir çalışma sistemi sağlamak için işçiler ve temsilcilerine, işbirliği mekanizmaları yoluyla danışılmalıdır. Özellikle, işçiler ve temsilcileri,

a) tehlikeli tesis ve olası sonuçlarıyla ilgili tehlikeler konusunda yeterli ve doğru bir şekilde bilgilendirilmelidir;

b) aşağıdakilerin hazırlanışında söz sahibi olmalı ve danışmandırlar:

(i) güvenlik raporu;

(ii) acil planlar ve yolları;

(iii) kaza raporları,

c) kazaların önlenmesi için uygulama ve kontrol yolları ile kaza anında takip edilecek acil durum yolları konusunda düzenli olarak bilgilendirilmeli ve eğitilmelidirler;

d) işleri gereği, doğru davranışlarda bulunmalı ve eğitim ve deneyimlerine dayanarak büyük-kaza tehlikesi olduğunda, haklı olduklarına inandıklarında müdahale etmeli, üstlerine bildirmeli veya alarm vermelidirler.

e) yukarıdaki madde (d)'de belirtilen hareketlerden dolayı zarar görmemelidirler.

25- Tehlikeli tesis bölgesinde çalışan işçilerin şunları yapmaları gerekmektedir,

a) tehlikeli tesis içindeki büyük kazaların önlenmesi ve kontrolü ile ilgili yöntem ve uygulamaların hepsine uymaları;

b) tüm acil durum uygulamalarını yerine getirmeleri.

VI. İHRAÇ EDEN (EXPORTING) DEVLETLERİN SORUMLULUKLARI

26- İhraç eden bir ülkede, tehlikeli maddelerin kullanımları, teknolojiler veya süreçler, güvenlik nedenleriyle yasaklandığında, bu gerçek ve nedenleri, her İthal eden ülkeye, bildirilmelidir,

TAVSİYE KARAR! DOĞRULTUSUNDA ÖNERİLEN SONUÇLAR

27- Tavsiye kararındaki hazırlıklar. Sözleşmedeki ile birlikte uygulanmalıdırlar.

28- (1). Tavsiye Kararına göre, Uluslararası Çalışma Örgütü, ilgili diğer uluslararası örgütlerle birlikte, aşağıdaki konulardaki bilginin aktarılmasını sağlamalıdır.

(a) kazalar;

(b) sıcak tehlike olgularından alınan dersler;

(c) güvenlik yönetimi ve güvenlik süreci de dahil olmak üzere tehlikeli tesislerdeki güvenlik uygulamaları;

(d) güvenlik ve sağlık nedenlerinden dolayı yasaklanmış teknolojiler ve süreçleri.

(2). Üyeler, yukarıdaki alt madde (1)'de sıralanan konulardaki bilgileri dile getirmeleri konusunda desteklenmelidirler.

29- Tavsiye Kararı, Sözleşme, ulusal yasa ve tüzükler veya diğer önlemler-deki ulusal politikanın, **endüstriyel kazaların önlenmesi** konusundaki 1991 yılında basılan veya ILO uygulamasına dayanarak

gözden geçirilip güncelleştirilen ILO Uygulama Mevzuatına göre yönlendirilmesini sağlamalıdır. 30- ILO'nun Yönetim Kurulu tarafından benimsenen **Çokuluslu İşletmeler ve Sosyal Politikayla İlgili İlkelerin Üçlü Deklarasyonu'na** göre, birden fazla kuruluşu olan ulusal veya çokuluslu işletmeler, yerine veya hangi ülkede olduğuna bağlı olmaksızın, her tesisinde işçileri için kazaların önlenmesi ve kontrolü ile ilgili güvenlik önlemlerini almalıdır.

ENDÜSTRİYEL FACIALARIN ÖNLENMESİ İÇİN ULUSAL ÇALIŞMA GRUBUNUN TOPLANTISININ AÇILIŞ KONUŞMASI

(Ankara 1991)

Dr.Kazutaka KOGI

Uluslararası Çalışma Örgütü İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bölümü Başkanı

Endüstriyel gelişmenin yanı sıra, bir yandan, bu alanda bilinçlenme artmakta; öte yandan her işte çalışanların iyilik halinin korunması ve işyeri güvenliğinin sağlanması için birlikte gösterilen çabalar yoğunlaşmaktadır. Deneyimlerimiz, teknolojik gelişmenin yalnızca kazandırmadığının, beraberinde bazı sorunları da getirdiğinin bilincine varmamıza yol açmıştır.

Sosyal gereksinimleri karşılamak amacıyla artan üretim, yeni tehlikeler getirmektedir. Bu tehlikeler sıklıkla, hiç beklenmeyen etkilerdir. Eğer gerekli önlemler alınmazsa, tehlike gerçekleşir ve üretimde kesintiye yol açar. Bundan ötürüdür ki, bu konuda bilinçlenme, daha iyi çalışma koşullarıyla daha güvenli bir çalışma ortamı düşüncesi ve daha etkin çalışmayla artan verimliliğin elele gitmesi biçiminde kendisini göstermektedir. PIACT (Çalışma Koşullarının ve Ortamının İyileştirilmesi için Program) çerçevesinde oluşturulan standart koyma çabaları ve teknik işbirliği için, ILO, dikkate değer bir çaba göstermektedir. Bu çabalar işçi sağlığı iş güvenliğinin hem endüstrinin tümüne ve hem de özel tehlikeler içeren belirli endüstriyel etkinliklere yöneliktir. Son yıllarda, hem endüstride ve hem de tarımda, kimyasalların, artan oranda kullanılmaya başlanması, dikkatlerin, kimyasal tehlikelerin kontrol altına alınmasında yoğunlaşmasını getirmiştir, 1990 yılında. Uluslararası Çalışma Konferansı, yeni bir Sözleşme ve Tavsiye Kararı kabul etmiştir. Bu Sözleşme ve Tavsiye Kararı, kimyasalların kullanılmasından doğan güvenlik sorunlarıyla uğraşan ILO'ya ve üye ülkelerin, uluslararası işbirliği gereksinmelerine yanıt vermektedir.

Özellikle endüstriyel faciaların çok önemli bir olgu olduğu bilinmektedir. Bhopal, Mexico City ve Seveso gibi olgular, kamuoyunun da bu konuda artan oranda bilinçlenmesini getirmiştir. Büyük yangınlar, patlamalar ve zehirleyici (toksik) gazların ortama yayılması, işçilerde ölümlere ve yaralanmalara yol açmakta; toplumu ve genel çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu büyük kaza tehlikeleri, ulusal ve uluslararası düzeyde, daha etkin düzenlemelerin istenmesine yol açmaktadır.

Önceki yıllarda, bu alanda önemi! gelişmelere tanık olduk. Bir çok ülke, kendi ulusal mevzuatında ileri adımlar attılar; teftiş sistemini güçlendirdiler; işletme düzeyinde etkinlikler ortaya koydular.

Bu alanda, en büyük öncelik, özellikle AT ülkelerince, büyük-kaza tehlikelerine yönelik kontrol sisteminin kurulmasına verildi. Deneyimler göstermiştir ki: Böyle bir sistem, işyeri düzeyindeki güvenlik uygulamalarına ek olarak, facia niteliğindeki endüstriyel kazalardan sakınılması, bunların yinelenmesinin önlenmesi ve genel çevrenin korunması konularında çok net bir amaçla donatılmalıdır.

İLO bu yönerge doğrultusunda bir dizi etkinlik gerçekleştirmektedir. İLO, "endüstriyel faciaların önlenmesi için ulusal sistem" konusunda danışmanlık hizmeti veren üye ülkelerle işbirliği içindedir. Yeni hazırlanan, "Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi Konusundaki Uygulama Yasası", hükümetlerin, işletmecilerin, işçilerin ve teknoloji transferi ile ilgilenenlerin kullanımına sunulmuştur. Endüstriyel Faciaların Önlenmesi konusu, 1992 Uluslararası Çalışma Konferansı'nın gündemindedir. Öyle anlaşılıyor ki, bu alanda bir uluslararası çalışma standardı, 1993 yılında kabul edilecektir. Uygulama Yasası ile birlikte, düşünülen bu çalışma standardı, anılan konuda, ulusal ve uluslararası düzeydeki çabalar için yol gösterici ilkeler oluşturacaktır.

Kimyasal Güvenlik ve Endüstriyel Faciaların Önlenmesi konusundaki uluslararası eşgüdüm ILO/UNEP/VVHO'nun Kimyasal Güvenlik İçin Uluslararası Programı doğrultusunda gelişmekte; Birleşmiş Milletler'in bir çok kuruluşu, OECD ve AT (Avrupa Topluluğu), bu alanda çeşitli etkinliklere katılmakta; bu alanda teknik işbirliği oluşturulmaktadır.

ILO, Kimyasal Güvenlik Uluslararası Programı çerçevesinde yer alan kimyasallar için sınıflandırma ve kayıt sistemi için etkinlikler başlatmıştır. ILO, bir çok ülkeyle, büyük-tehlikelere karşı bir kontrol sistemi oluşturulması için işbirliği içerisindedir. Bu toplantının düzenlenmesinden mutluluk duyuyorum. Çünkü, işçi sağlığı iş güvenliği alanındaki teknik işbirliği konusunda çok uzun bir geçmişe sahip olduğumuz Türkiye'nin de, bu uluslararası işbirliği içerisinde yerini alacağı anlaşılmaktadır.

Bu çalışma grubu toplantısında, || deneyimlerimizin karşılıklı olarak değişilmesi, kimyasalların güvenli kullanımı ve çevreyi de gözetken gelişmenin sağlanmasında, stratejiler oluşturulması için önemli bir adım oluşturacaktır.

Bu görüş alışverişi bizim daha olgunlaştırılmış politikalar ortaya koymamıza ve üçlü eşgüdümün (hükümet, işveren, işçi) oluşturulmasına; her ikisi birden, işyeri düzeyindeki uygulamaların gelişmesine yardımcı olacaktır.

ÜLKEMİZİ 79. İLO KONFERANSINDA TEMSİL EDEN KANATLARIN KONUYA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

1.Hükümet Kanadının Görüşü

(Dr.D.Dişat Paya,
Çalışma ve Sos. Gv. Bakanlığı)

Uluslararası Çalışma Örgütünün Kasım 1990 tarihinde yapılan Guvernrler Kurulu toplantısında büyük endüstriyel kazaların önlenmesi, riskleri ve etkilerinin minimuma indirilmesi konusunun 1992 yılında yapılacak olan konferans programına alınmasına karar verilmiş ve bu doğrultuda çalışmalar yapılarak 33 soruyu içeren anket formu ye ülkelere yollanmış, alınan cevapların işığı altında bu konuda bir sözleşme taslağı hazırlanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütünün 2-23 Haziran 1992 tarihleri arasında yapılan 79. oturumunda bu sözleşme taslağı görüşülmüş olup, görüşülen başlıca konular şöyle sıralanabilir:

- Her ye ülkede, kendi kanun ve tüzüklerinin işığı altında veya uluslararası standartlara uygun olarak, büyük endüstriyel kaza riski olan kimyasalları ve bunların işyerlerinde bulundurulabilecekleri eşik değer miktarları içeren listelerin hazırlanması, bu listelerin periyodik olarak yenilenmesi ve güncelleştirilmesi,
- Bu listede belirtilen kimyasalları bu miktarlar üzerinde bulunduran işyerlerinin büyük endüstriyel kaza olasılığı olan işyeri kapsamına alınması.
- Bu tür işyerlerinde risklerin belirlenmesi, tehlike kaynaklarının tanımlanması, teknik önlemler, idari önlemler, acil durum planları ve önlemleri gibi konular içeren güvenlik raporunun işverenler tarafından hazırlanması ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yenilenmesi,
- Büyük endüstriyel kaza olur olmaz, işveren tarafından yetkili makamın en kısa sürede haberdar edilmesi,
- İşveren tarafından, büyük endüstriyel kaza olduktan belirli bir süre sonra, kazanın nedenlerinin analizini, kazanın etkilerini azaltmak ve tekrarını önlemek için alınan önlemleri içeren bir raporun yetkili makama sunulması,
- Yetkili makam tarafından, her büyük tehlike taşıyan tesisin dışında yaşayanların ve çevresinin korunması için acil durum planlarının hazırlanmasının ve belirli aralıklarla bu bilgilerin gncelleştirilmesinin sağlanması,
- Yetkili makam tarafından, büyük endüstriyel kazanın sınır ötesi etkileri söz konusu olduğunda etkilenecek ye ülkeler arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması,
- Yetkili makam tarafından mevcut olan veya yapılacak olan büyük tehlike taşıyan tesislerin yer seçimi ile ilgili temel ilkelerin belirlenmesi,
- Büyük tehlike taşıyan tesiste çalışan işçilerin ve temsilcilerinin tesisteki tehlikeler, büyük kazaların önlenmesi için uygulamalar ve kontrol metodları, bir kaza anında takip edilecek acil durum prosedürleri hakkında sürekli olarak bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri,
- İhraç eden ye ülkede güvenlik nedeniyle zararlı maddelerin, teknolojinin veya prosesin kullanılması kısmen veya tamamıyla yasaklanırsa, bu durumdan ve sebeplerinden ithal eden ye ülkenin haberdar edilmesi.

Bu sözleşme taslağı Uluslararası Çalışma Örgütünün 1993 yılı Haziran ayında yapılacak olan konferansında tekrar görüşülerek son şeklini alacaktır.

2. İşçi Kanadının Görüşü

(TÜRK-İş)

Ülkemizde "Aplikasyon" Komitesi olarak geçen ve Sözleşmelerin ve Tavsiye Kararlarının uygulanmasına ilişkin Uzmanlar Komitesi alışmaları başta olmak üzere, ILO'nun bu yılki gündeminde daimi (sürekli) gündemlere paralel olarak İşverenlerin İflası Halinde İşçi Haklarının Korunması, İnsan gücü Potansiyelinin Geliştirilmesi ve Ynlendirilmesinin yanısıra bu yıl birinci grşmesi yapılan SANAYİ FACİALARINDAN KORUNMA konusu da gündemde yer almıştır.

Bu yıl yapılan genel grşmede Konferans, günümüz dünyasında sık sık rastlanan ve binlerce insanın ölmesine veya sakat kalmasına neden olan Büyük Sanayi Facialarını grşmştr. ILO Yönetim Kurulunun 1990 Kasımında yapılan 248'nci toplantısında karara bağlanan bu konu, sanıldığından çok daha büyük ilgi görmüştür. Makam tarafından da aşın ilgi gösterildiği. Genel Direktör sayın Michel Hansenn'in konferans sonunda yayınladığı basın bildirisinin ikinci sırasında yer alışından anlaşılmaktadır. Birinci sırada yer alan konu, doğal olarak "İşverenlerin iflası halinde işçi haklarının korunması" konusunda bir Sözleşme ve bir de tavsiye kararının kesin sonuçlandığı içindir.

ILO Anayasası ve İçtüzüğü gereğince gündemde tutularak çalışmaları yapılan Sanayi Facialarının nlenmesi konusunda bu yıl işçi kesimi tek ses ve tek yumruk halinde hareket etmiştir. Bazı konularda sürekli gündeme getirilen değişiklik nerileri verilerek engelleme oyunları, bu konuda hiç görülmemiştir.

İşçi delegeleri ve teknik müşavirleri, yaraları hala sarılamayan Çernobil ve Bhopal facialarından sık sık bahsetmişler, bu faciaların tüm insanlık ve dünyamız için nasıl bir tehlike oluşturduğunu, bu tür sorumsuzluk rneği faciaların sonuçta bu işe neden olanı da nasıl etkilediğini bastıra bastıra belirtmişlerdir. İşçi grubunda ittifakla kabul edilerek l Komiteye sevk edilen dokümanda, TEKNİK YETERSİZLİKLER, UZMAN OLMAYAN KİşİLERİN YÜKSEK VE ÖZEL İHTİSAS GEREKTİREN KONTROL NOKTALARINDA İSTİHDAM

EDİLMELERİ, TEMELİNDE AÇGÖZLÜLÜK VE FAZLA KAR HIRSININ DA YATMASI İLE AFFEDİLMEZ HATALARIN YAPILMASI, ana başlıkları oluşturmuştur.

Sonuç olarak Üçlü Komitede de tasvip gören ve daha da geliştirilen birinci rapor ILO Genel Kuruluna sevk edilmiş ve geçmiştir. Amaç olarak gelecek yıl bir ILO Sözleşmesi ve bir de Tavsiye Kararı benimsenmiştir. Bu nedenle gelecek yıl çıkacak olan Sözleşme ve Tavsiye Kararının ilk fırsatta Türk Hükümeti tarafından da onaylanması için, TÜRK-İŞ, gerekli Kamuoyu oluşturmayı amaçlamaktadır. Zira Çernobil'den tüm ülkemiz nasibini aldığı gibi, bu yılın başında Zonguldak'-da meydana gelen ve kanımızca teknik yetersizlik ve insan hatasından kaynaklanan Grizu faciasının üzüntüsünü ve şokunu hala yaşıyoruz. Bu örnek işçi grubunda da dile getirilmiştir. TÜRK-İŞ Sanayi Facialarından korunma konusunun ILO tarafından gündeme getirilen Sözleşme ve Tavsiye Kararları arasında en önemli bir yer tuttuğu kanısındadır.

3. İşveren Kanadının Görüşü

(Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu)

Teknolojik gelişme ve değişmelerin baş döndürücü hızla gerçekleştiği bir dünyada yaşamaktayız. Bu değişme ve gelişmelerin amacı, esas itibarıyla insana konfor ve refah sağlamak olmasına rağmen beraberinde çok büyük tehlikeler getirmekte ve arzulanmayan sonuçlara yol açmaktadır. Grizu patlamasından, nükleer sızıntılara kadar her alanda insanı çalışırken ve çalışma dışında tehdit eden bu tehlikelere karşı zamanında önlem alınması bir insanlık borcudur; görevidir.

Endüstriyel kazaların meydana gelişi değişik sebeplere dayanmakla beraber, hepsi de çok sayıda insanın ölmesi, yaralanması ve büyük mal ve çevre zararlarıyla sonuçlanmaktadır. Diğer bir deyişle, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de meydana gelen çeşitli boyutlardaki endüstriyel kazalar, başta çalışanlar olmak üzere çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine ya da sakatlanmasına neden olmasının yanısıra, önemli üretim kayıpları ve maddi zararlara da yol açmaktadır. Özellikle, fevkalade güç ve pahalı şekilde yetiştirilen vasıflı işgücü açısından hayati kayıpların, telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurduğu göz önünde tutulursa, bu kazaların önlenmesi için tüm kesimlerin ve hatta tüm ülkelerin işbirliği ve dayanışma içinde hareket etmelerinin önemi ve zarureti kolayca anlaşılacaktır.

Bugün tıp ilminde hastalığı önlemenin hastalığı tedavi etmekten daha ucuz ve sağlıklı bir yol olduğu kabul edilmiştir. Bu gerçekten hareketle aynı anlayışın iş kazaları ve çevre tehlikeleri için de düşünülmesi en akılcı davranış olacaktır. Bunda da herkesin menfaati olduğu açıktır.

Bu kazaların önlenmesi için önceden alınacak tedbirler, hayati kazaları azaltacağı gibi daha güvenli bir çalışma ortamı içinin veriminde ve işletmenin üretiminde artış sağlayacaktır. Dolayısıyla iş kazalarının önlenmesi, yalnız çalışanların değil, aynı zamanda çalıştıranların ve tüm ülkenin yararına.

İşyerinde alınacak tedbirler, işletme güvenliğini de sağlamakta, maki-na arızaları, patlama olayları, yangın gibi işletmeyi tehlikeye düşürebilecek durumları büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır, inanıyoruz ki, kazalar bir kader değildir ve önlenbilir olaylardır.

Endüstriyel kazaların önlenmesinde, sanayi ve hizmet sektörünün kuruluş yerinden, üretim veya hizmetin tüketileceği yere kadar değişik ortam ve işlemlerin planlı ve bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi ve olumsuz koşulların asgariye indirilmesi önem taşımaktadır. Bunun için işletme projecilerinin, proje uygulamalarının, işverenlerin ve yöneticilerin teknolojik gelişmeleri takip etmeleri, seçim ve kararlarını bu konuda yapacakları bilimsel etüd ve araştırmalara dayandırmaları şarttır.

İşçilerin ve sendikalarının da teknolojiye uyum sağlanması konusunda gayret göstermeleri, bu konuda fevkalade önem taşıyan bir husustur. Şüphesiz bunların yanısıra devletin de yol gösterici etkinliğine ihtiyaç vardır.

Belirtmeye çalıştığımız bu durum ve anlayışa kavuşulabilmesinde eğitimin önemi ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, en fazla önem ve öncelik verilmesi gereken konu eğitim olmaktadır. Zira artık çağımızda sadece okullarda verilen eğitim yeterli olmamakta, teknolojik gelişmeler karşısında sürekli eğitim gerekli olmaktadır. Endüstriyel kazaların önlenmesi konusunda, işçiler, işveren ve devlet kesimi görevlileri düzenlenecek sürekli eğitim programlarına dayalı olarak eğitime tabi tutulmalıdır. Bu noktada sendikalara düşen görevi bir kere daha vurgulamak isteriz.

Öte yandan, endüstriyel kazaların önlenmesi konusundaki eğitim programlarının işletmeler düzeyinde yaygınlaştırılması ve uygulamaya dönük görsel ve eğitsel faaliyetlere ağırlık verilmesi de yararlı tedbirler arasında sayılmaktadır. Çalışanlar, muhtemel kazalar ile güvenlik sistemleri, aletleri ve işlemleri konularında bilgilendirilmeli, onlara tespit edecekleri aksaklıkları ve eksiklikleri arasında üstlerine rapor etme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Zira, koruma mekanizmaları ne kadar yüksek standartlarda kullanılırsa kullanılsın, büyük kaza riski hiç bir zaman tamamen ortadan kaldırılamamakta, sistemin güvenli işlemesi işçilerin eğitimle edindikleri bilgiler ve tecrübeleri sonucu elde ettikleri yeterlilik ve dikkate bağlı kalmaktadır.

Bu konuda önemli bir diğer husus da, ilgili kuruluşlar arası etkili ve sürekli diyalogdur. Üçlü işbirliği, bu anlayışın temel direğidir, iş güvenliği konusunda işçi ve işveren arasında menfaat birliği vardır. Bu işbirliği sürekli kılınabildiği ölçüde hedefe daha kolay yaklaşılacağına inanmaktayız.

Yasa koyucunun da diğer kesimler için belirtildiği üzere, gelişen teknolojiye uygun düşecek ve yorumlanacak mevzuat düzenlemeleri yapması gereğine işaret etmek yerinde olacaktır. Gelişmiş ülkelerin kanun, tüzük ve yönetmeliklerinin ülkemizin yapısı ve sanayileşme seviyesi göz önünde tutulmaksızın tercüme suretiyle

mevzuatımıza dahil edilmesinin hiçbir zaman beklenen sonucu vermediği ve gelişmemize yardımcı olmak yerine çoğu zaman engel teşkil ettiği yaşanan gerçeeklerdir. Özellikle ceza ve polisiye tedbirlerle bir yere varılamadığı da çalışma hayatında sıkça örnekleri görülen bir durumdur. İşte bu noktada da eğitim ve İşbirliğinin nemi ve gereği yeniden karşımıza çıkmaktadır. Eğitim ve işbirliği için sarfedilecek zaman, gayret ve paranın en kısa sürede işverene, işçiye ve tüm halkımıza döneceğine olan inancımızı bir kere daha vurgulamakta yarar görmekteyiz.

HEDEF:

ÖNDE GELEN ENDÜSTRİYEL TEHLİKELER İÇİN EYLEM PLANI

Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

Uluslararası Çalışma Kamuoyunun gündemine giren "majör hazard" kavramı, Türkçe'de tam karşılığını bulunamamıştır. Bunun da etkisi ile yeterince anlaşılammıştır. Majör sözcüğünün anlamı, "büyük", "öncelikli", "önde gelen", "başlıca" gibi özellikleri içine almaktadır. Burada yalnızca çalışanlar için değil, yakın çevre için de tehlikeler söz konusudur.

Olay bu şekilde ortaya konduğunda, "majör hazard" kavramının, ülkemiz için YENİ olmadığı kolayca anlaşılır. Çünkü, bu kavram, ülkemizde, bugüne değin dört ayrı yasal dayanağa konu olmuştur.

Bu bakımdan, ülkemiz için yeni olmayan konulara, yeni bir eylem planı yaklaşımı ile bakan, bu ÖNDE GELEN TEHLİKE konusunun üzerinde titizlikle durulması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanımda, dilimizde sıklıkla karşılaşılan kelimeleri karşılık tutmak, bu eylem programının özgünlüğünü ve yapmak istediği yenilikleri yeterince yansıtamayacaktır. Kaldı ki, dilimizde sıklıkla kullanılan sıfatlar olması nedeniyle, "major'un Türkçe karşılıklarından birini kullanmak, okuyucu için de zorluk yaratacaktır. Bu bakımdan, "major hazard" karşılığını, sözlük anlamı olarak değil, eylem programının "rumuzu" olarak koymak yerinde olacaktır. Bu noktada önerim, "önde gelen tehlike'nin kısaltması olarak ÖN.GEL. TEHLİKE'nin kullanılmasıdır.

ÖN.GEL.TEHLİKE kavramına değinen yasalarımızın en eskisi Umumi Hıfzıssıhha Yasası'dır (UmHıfY). "Gayri Sıhhi Müesseseler (GSM)", bu yasanın bölüm başlıklarından birini oluşturmuş ve bir Yönetmeliğe konu olmuştur.

GSM Yönetmeliği, GSM'yi, "çevresinde oturanlara fiziki, ruhi ve sosyal yönlerden az ve çok zarar vermesi muhtemel olan ve doğal kaynakların kirlenmesine neden olabilecek müesseseler işyerleri" olarak tanımlamaktadır. Bu işyerleri üç grup altında toplanmaktadır.

1 .sınıf GSM'ler, sanayi bölgelerinde veya sanayi bölgeleri ile ayrılmış alanlarda kurulurlar. Bu sanayi bölgeleri ile konut alanları arasında bırakılması gereken pay Sağlık Koruma Bandı olarak adlandırılır. 2.sınıf GSM'lerin ise konut alanlarından uzak yerlerde kurulması gereklidir. Yönetmelik'te hangi işyerinin hangi sınıfta yer aldığı liste halinde verilmiştir.

Bu yasal gereklerin izlenebilmesi için, işyerlerinin kurulması aşamasında, yer seçim raporu, tesis ve açılma müsaadeleri alınma zorunluluğu getirilmiştir.

Hemen bu yasanın ardından, 1936 yılında çıkarılan İş Yasası ile, "ağır ve tehlikeli iş" ve "parlayıcı, patlayıcı, tehlikeli ve zararlı maddelerle çalışılan işler ve işyerleri" gibi kavramlar efe almıştır.

Ağır ve tehlikeli işler, ne İş Yasası'nda ne de Tüzük'te tanım olarak verilmiş; ama, hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı liste halinde yazılmıştır. Bu işlerde çalışan kişiye yönelik korunma önlemleri de bu tüzükte belirtilmiştir.

Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük (ParTüz.). böylesi işleri sıralamakta ve bunlara yönelik olarak işletme düzeyinde alınması gerekli Önlemleri belirtmektedir. ParTüz.'e ekli maddelerin hemen karşılarında insanların sağlığını bozacak sınır değerler de belirtilmiştir.

İş Yasası'ndaki bu ve benzeri önlemlerin etkin olarak alınabilmesi için, tıpkı UmHıfY.'da olduğu gibi işin başında "izin" konusu ele alınmıştır. İş Yasası'na göre, bir işyeri kurulmaya başlamadan "kurma izni", işletmeye geçmeden önce de "İşletme izni" almakla yükümlüdür.

ÖN.GEL.TEHLİKE konusunda üzerinde durulabilecek dördüncü yasal dayanak, 15.2.1954 yılında kabul edilen 6269 sayılı Kimyagerlik ve Kimya Mühendisliği Hakkında Yasaya dayalı olarak çıkarılan "Kimyagerlik ve Kimya Mühendisliği Hakkında Yönetmelik'tir (KimYön.).

KimYön.'e ekli listede belirtilen işyerlerinin, sorumlu müdür tutma yükümlülükleri vardır. Sorumlu müdürün kimya mühendisi ya da kimyager olması zorunludur (Madde l/b). Yönetmelik'te sorumlu müdürün görevleri şöyle sıralanmaktadır:

- Müessesenin kimya hizmetleri ile kimya teknoloji ve uygulanmasına ilişkin bilimum işlerini, kimya bilimi veya kimya sanayiinin teknik icaplarına uygun olarak yürütmek,
- Müessesenin, yukarıdaki fıkrada yazılı işlerine ilişkin teknik güvenliğini sağlamak,
- Müessesede imal ve istihsal olunan mamullerin, (a) fıkrasındaki görev açısından Türk standartlarına veya bu standartlar bulunmuyorsa, mamulün kullanış maksadına uygunluğunu sağlamak,
- (a) fıkrasındaki görev açısından müessesede çalışan işçilerin, personelin ve çevrede oturanların hayat ve sağlıklarını koruyucu tedbirleri almak (...)

Her dört yasal belgenin de en önemli ve ortak karakteristiği, 40 yılı aşkın bir süredir yürürlükte olmalarıdır. Buna karşın, yalnızca 40 yıl öncesinde değil bugün de ilkeleriyle ve getirdikleri denetim ağıyla çağdaş

normları yakalamış olmaları dikkat çekicidir.

Ülkemiz, son 40 yılda bir çok büyük tehlike ile yüzyüze gelmiştir. Bunların başında büyük maden kazaları gelmektedir. Bunun hemen yanında, İstanbul yangınları yer alır (kentnin merkezindeki atölyelerde oluşan,

sobaların tinerle tutuşturulmaya çalışılmasına, tüp gaz patlamalarına ya da yetersiz elektrik donanımlarına vb bağlı). Üçüncüsü de, Çorlu'da gördüğümüz patlama benzeri olgulardır. Hemen bunların yanından, henüz sayısal verilere dökemediğimiz, tarım koruma ilaçlarının etkilerini ve doğanın hızla yok edilmesini saymalıyız. Gelişen teknolojinin hızla ülkemize taşınması; standart koyma, bunları yaşama geçirme konusundaki isteksizliğimizden ötürü "tehlikeli teknolojilerin göçüne" konu olmamız; endüstriyel etkinliklerin özendirilmesi adına kolaycı yaklaşımlara teslim olmamız; kentlerin ortasına bomba yerleştirilmesine; toprağın, suyun, havanın biyolojik ve kimyasal zararlılarla dolup taşmasına neden olmuştur.

Bütün yasal denetleme olanaklarına ve Dünya'da yaşanan acı deneyimlere karşın bu olguların önüne geçilememiştir. Bunun nedenlerinin titizlikle irdelenmesi ve eylem planının bu doğrultuda çizilmesi gerekir. Bu irdeleme, yalnızca ülkemizdeki uygulamayı geliştirmeye olanak vermeyecektir. Aynı zamanda Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 1993 yılındaki oturumunda son biçimini alacak olan "Büyük Endüstriyel Faciaların Önlenmesi" başlıklı Sözleşme ve Tavsiye Kararı'na 40 yıllık deneyimlerin ışığında katkıda bulunmak olanağını verecektir,

ILO Sözleşmelerinin, gelişmekte olan ülkelerdeki uygulama zorluklarının aşılması, evrensel bir karakter taşımaktadır. Bu yüzden, kendi deneyimlerimizde evrensel dersler çıkarabiliriz.

Tüm yasal olanaklara ve yaptırımlara karşın, ÖN.GEL.TEHLİKE'lerin neden önü alınamamıştır? Ülkemizde bu konuda yakalayamadığımız nedir?

Kanımcı yakalayamadığımız, güvenliği öne çıkaran bir yönetim alışkanlığı ile bunu titizlikle izleyen denetim alışkanlığının yerleşmemiş olmasıdır.

Güvenliği öne çıkaran yönetim alışkanlığı, kararlılığı ve yapılanın doğruluğuna olan inancı da içinde taşır. Üretimin kesintisiz ve artarak sürdürülebilmesi koşullarının, yalnızca ekonomik önlemlerden geçmediğini de bilir. Bu noktada sağlıklı ve güvenli çalışma ortamının olumlu etkilerini önde gelen bir değişken olarak hesaba katar. Bunu aynı zamanda çağdaş yönetim anlayışı diye de niteleyebiliriz.

Bu çabanın titizlikle izlenmesi de son derece önemlidir. Olumlu davranış biçimlerinin ödüllendirilmesi, en azından övülmesi gerekir. Bu, olumlu ile olumsuz ayırtedebilmenin ve topluma da ayırtıttirebilmenin ön koşuludur. Bu yapılmazsa, "testiyi kıran da bir, suyu getiren de bir" atasözünün betimlediği ortamı yaratmış oluruz. Buysa, olumlu yönetim davranışının cezalandırılmasına ve rekabette eşitsiz konuma itilmesine yol açar.

Etkin ve kararlı denetim, uygulamanın en azından, EN AZ DÜZEYDE yürütülmesini sağlar ve ileri adımlar için ivme oluşturur. Bu bakımdan, çalışma ortamının sağlıklı ve güvenilir koşullarda yürütülmesi ile görevli olanların ya da bu olumlu koşullardan çıkarı olanların belirli bir baskı grubu işlevini oluşturmaları zorunludur.

Türkiye bugün, bu baskı gruplarının uygulama üzerindeki etkilerinin eksikliğini hissetmektedir.

Varolan denetim olanakları etkin ve kararlı bir biçimde kullanılmamaktadır. Bir çok konuda, mevzuat, etkin bir denetime fırsat verdiği halde, bunu olanaklı kılaacak ortam oluşturulmamaktadır.

Sözgelimi: 1974'te kabul edilen ParTüz.'e ekli cetvellerde benimsenen en yüksek izin verilebilir derişimler (MAK değer) 18 yıldır hiç değiştirilmemiştir. O günün koşullarında bile yüksek tutulmuş olan bu değerler, bugünün koşullarında daha da geri bir düzeye düşmüştür. O günkü değerleri kopya ettiğimiz devletler de, bugün sözkonusu değerleri insan sağlığı için zararlı görmüş ve daha aşağı düzeylere indirmiştir.

Ama, ParTüz.'deki değerlerin güncelleştirilmesi de bir anlam taşımaz. Çünkü, zaten, ne işyeri yönetimlerince ne de kamu denetim organlarınc bu değerler izlenmektedir. Halbuki, ParTüz.'ün 15.maddesi yıllardır bunu istemektedir.

"Parlayıcı, patlayıcı, tehlikeli ve zararlı özellikteki çeşitli kimyasal maddelerin işyeri havasında bulunan miktarları, belli ve gerekli zaman aralıkları içinde ölçülerek, bu miktarların, maddelerin, işyeri havasında bulunmasına müsaade edilen ve orada çalışanların sağlıklarını bozmayacak olan en çok miktardan fazla olup olmadığı ölçülerek saptanacaktır.

Ne yazık ki, bu maddenin gerektirdiği düzenlilik içinde ölçüm yapan işyerlerinin sayısı bir elin parmakları ile sınırlıdır. Dolayısıyla, böylesi ender davranışların, bir yönetim alışkanlığına dönüşmesi beklenmemelidir.

Mevzuat, uygulandığında, uygulamanın alt sınırını verir. Ugulamanın daha ileri basamaklara tırmandığının kanıtı toplu iş sözleşmeleridir. Ama toplu iş sözleşmelerine baktığımızda, bir ikisi dışında, ALT SINIRI zorlayan ve ileri basamaklara itenine rastlanmamaktadır. Bu da bize, çağdaş normlara uygun çalışma ortamının oluşması için girişimleri izleyen denetim alışkanlığının yerleşmediğini göstermektedir.

Öyle anlaşılıyor ki, önümüzdeki hedef, mevzuatı güncelleştirmek ve geliştirmek değil, onun uygulanabilmesi için ortam hazırlamaktır.

Mevzuatın yaşama geçirilebilmesini olanaklı kılaacak ortam oluşturulmalıdır. Bunun için, ÖN.GEL.TEHLİKE'ler-, den başlayan bir öncelik sıralaması yapılmalıdır. Bu yaklaşımla ilk elde yapılması gerekenler şöyle önerilebilir:

1. İşçiler ve çevre halkı, ÖN.GEL. TEHLİKE konusunda eğitilmelidir.
2. Üniversitelerde, gerek uyarıcılar, gerekse o ortamda görev yapacak olanlar, kuramsal ve uygulamalı bilgilerle donatılmalıdır.
3. Her büyük-kaza ve ÖN.GEL.TEHLİKE odağı rapor edilmelidir.
4. işçi sendikaları, bir yandan işyeri düzeyinde yaptığı çalışmalarla, işçilerini aydınlatmalı ve haklarını-görevlerini göstermeli; öte yandan, ülke düzeyinde yaptıkları çalışmalarla bu hakların kullanımı için en

elverişli koşulları hazırlamalıdır.

5. İşveren sendikaları, ÖN.GEL. TEHLİKE'lere karşı üyelerini aydınlatmalı; gerekli önlemlere uymayan üyelerini rekabet eşitsizliğine yol açtıkları için önce uymalı, sonra sergilemelidirler.

6. Meslek odaları, bu konuda işyerlerinde doğrudan uygulayıcı konumunda olan üyelerini aydınlatmalı, özendirilmeli ve iş güvencelerini korumalıdır.

7. Tüm kurum ve kuruluşlar destek hizmetlerinin sağlanabilmesi için bir hizmet ağı oluşturulmasına katkıda bulunmalıdırlar.

8. Kamu denetimi, gerek işçi - işveren, gerekse işveren-işveren ilişkilerinde sosyal adaletsizliğe yol açan sonuçları önlemek amacıyla, yasaları herkese eşit olarak uygulamalıdır. Çalışma ortamını, bu yaklaşımla geliştirecek önlemler almalıdır. Gittikçe karmaşıklaşan devlet makinesi ve çalışma ilişkileri içinde, yerel düzeyde denetim ağını öne çıkarmalı ve oto-kontrole özendirilmelidir.

9. Toplumda, tüm baskı gruplarının katkısı ile, öncelikle ÖN.GEL.TEHLİKE üzerinde yoğunlaşan, genel olarak tüm işçi sağlığı iş güvenliği sorunları ile ilgilenen güçlü bir odak (çekim merkezi) oluşturulmalıdır.

10. Yine bu denli geniş bir katılımı acil durum planları ve hazırlıkları ortaya konulmalıdır.

Bütün bu genel önlemlerin hemen yanında ÖN.GEL.TEHLİKE'leri hedef alan bir eylem planının başarıya ulaşabilmesi için işyeri düzeyinde sorumlu kimyager-kimya mühendisi uygulamasını getiren KimYön. ile işyeri düzeyinde işçi sağlığı iş güvenliği uygulamasının kilit görevlisi olan işyeri hekiminin görev-yetki sorumluluğunu belirleyen İşy.Hek.Yön.'ün yaşama geçirilmesinin hedeflenmesi gerekir.

Bunları uygulamaya koymayarak "varlık içinde yokluğu" ve "acıyı" yaşıyoruz.

STRES'LE UZLAŞMAK

Bu yüzyıl sonlarının sorunu olan stres, toplumun bütün kesimlerini tahrip etmeye devam etmektedir, Etkisi özellikle endüstrileşmiş ülkelerde daha fazladır. Örneğin Japonya'da 120 milyon yaşayanın % 60'ının etkilendiği düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde de durum farklı değildir. Fas'ta yeni yapılan bir anket, işyeri yöneticilerinin %40'ının sürekli baskı altında yaşadıklarını ortaya koymuştur.

İster "profesyonel sosyopat", İsterse "modern toplum hastalığı" densin, bu olay önce iş dünyasında yayılmaktadır. Asıl neden "rekabet ruhu" ve sürekli yarışma baskısıdır. Yöneticilerin incinebilir görünmesi şaşırtıcı değildir. A.B.D.'de sorumluluk isteyen görevlerde çalışan ücretli işçilerin %45'i yoğun strese sunuk (maruz) kalmaktadır ve bunlardan %15'i sinirse! depresyona eğilimlidir. İsviçre'de 4 yöneticiden biri işinden hiç hoşnut olmadığını kabul etmektedir.

Ancak stres sorumluluk düzeyiyle birlikte artmamaktadır, gerçek bunun tam tersidir. Bazı ülkelerde yapılan araştırmalar -Almanya, A.B.D., İngiltere ve özellikle İsviçre- strese bağlı hastalıkların işçiler arasında daha sık olduğunu göstermiştir. A.B.D.'de 270.000 kişi üzerinde yürütülen bir araştırma kalp hastalığı hızının yönetici olmayan ücretli işçiler arasında daha yüksek olduğunu, kişi mesleğinde aşama kaydettikçe bu hızın düştüğünü ortaya koymuştur.

Yen! ya da acil durumlara hızla uyum sağlamayı gerektiren bazı meslekler özellikle etkilenmektedir: gazetecilik (özellikle günlük gazetelerde), borsa ve parayla ilgili işler, sağlık meslekleri (özellikle hastane personeli ve acil durumlarla uğraşan ekipler). Stres yalnızca memurları değil el işçilerini, "incinebilir" grupları (kadın, yaşlı, özürlü ve göçmen işçiler), yeni teknolojinin gelmesiyle işleri değişmiş ya da sona ermekte olanları, kişisel kararını vermekten yoksun bırakılmış, tekdüze ve tekrarlanan görevlere mahkum edilmiş olanları da etkilemektedir. Dahası stres sorunlu ilişkilerle, işini yitirme korkusuyla ya da aile sorunları, sağlık kaygıları, parasal kaygılar gibi birçok iş dışı etkenle alevlenebilir.

Erken belirtilerden sonuçta gelişen gerçek hastalığa kadar, stresin zararlı sonuçları öncelikle kişinin sağlığını ilgilendirir. En sık görülen bozukluklar süregelen yorgunluktan depresyona kadar değişmektedir. Bu arada uykusuzluk, kaygı, migren, duygusal bozukluklar, mide ülseri, alerjiler, deri hastalıkları, lumbago ve romatizmal ataklar, tütün ve alkol bağımlılığı ile bunların en önemli sonucu olan kalp krizleri, kazalar, hatta intiharlar görülebilir.

Stresin, işletmelerin çalışması üzerine etkileri de daha az önemli değildir. Motivasyon kaybı, işe bağlı kazalar, sık sık alınan ya da uzayan hastalık izinleri. A.B.D.'de işe bağlı stresin yıllık toplam maliyeti 60 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir.

İş düzenlemesinin içinde yer alan doktorlar, psikologlar ve uzmanların stres olgusuna ilgileri gün geçtikçe artmaktadır. Stres araştırmaları için enstitüler ve merkezler kurulmuştur. Son birkaç yıldır ILO, konu hakkındaki araştırma ve yayınlarda etkin rol oynamaktadır. ILO'nun İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bölümü Tıp Dalı Başkanı Georges Coppee, sorunla çok yönlü uğraşmanın doğru olduğunu söylemektedir.

Çeşitli araştırmacılara göre strese karşı olumlu bir yaklaşım geliştirmek yaşamsal bir konudur. Patolojik yönlerine yoğunlaşmaktan çok belli bir duruma dinamik uyum sağlama sürecinin önemi vurgulanmalıdır. Fizyolojik açıdan bakıldığında stres, ani gereksinime yanıt olarak fazladan enerjiyi harekete geçiren bir düzendir. Acil durumları karşılamak amacıyla stres düzenekleri kişiyi savaşarak ya da kaçarak kurtulmaya hazırlar. Dr. Coppee "Sağlık dinamik bir eşitlik olarak düşünülürse stres de onun bir parçasıdır, çünkü diğer insanlarla ve çevreyle etkileşim halinde olmayan sağlık yoktur. Yalnızca aşırılıklar patolojiktir" demektedir.

Uygulamada ilk belirtiler, kişiye vücudunun aşılması gereken sınırları olduğunu anımsatan bir alarm sinyali gibi çalışır. Eğer yönetici olgusundaki gibi stres kendini aşmasını ve bir savaşçı zihniyeti kazanmasını sağlayan güç ise, herhangi bir abartma sağlığına ciddi zararlar verebilir. Bu durumda yöneticiye gerilimi ve sıkıntıyı önlemek ya da en aza indirmek için kendini daha iyi düzenlemesi önerilir.

"Daha açık konuşmak gerekirse stres fikrinin kendisi bizim olağan bilimsel kavramlarımıza meydan okumaktadır. Çünkü fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik durumu arasında köprü kurar. Bir tanesine saldırı öbürlerine de saldırı anlamına gelir. Örneğin elin kesilmesi fiziksel bir yaralanmadır, fakat aynı zamanda sıkıntı ve kaygı yaratarak akli da etkiler. Ayrıca işlevsel yetersizliğe ve işle ilgili yeteneklerin kaybına neden olur. Kişiyi ve sağlığını birbirinden ayırmaya devam ettiğimiz sürece ne yorgunluğu ne de stresi anlayabiliriz" diyor Dr. Coppee.

Strese bu şekilde yaklaşmanın tıbbi ve sosyal etkileri önemlidir ve şimdiye kadar büyük ölçüde yanlış anlaşılmıştır. Buna göre, örneğin bir kaza durumunda işyerindeki sağlık servisi yalnızca ilkyardım uygulayıp hastayı hastaneye göndermemen, aynı zamanda kazanın psikolojik ve sosyal sonuçlarını en aza indirmekle etkin biçimde uğraşmalı ve yaralanan kişi işe dönene kadar onu izlemelidir.

Genel iş sağlığı kavramında ergonomi ve farklı iş düzenlemesi yöntemleri yaşamsal rol oynar. Sağlığına, yani fiziksel, ruhsal ve sosyal iyiliğine zarar vermeden yapabileceğinin en iyisini yapması için her işçinin en uygun koşullardan yararlanması zorunludur. Bu koşullar yalnızca maddi değildir. Bireyi aynı zamanda işten çıkarılacağı, çabalarının farkedilmeyeceği ya da şefinin ruh durumundaki ani değişikliklerin kurbanı olacağı gibi belli korkulardan kurtarmak gerekir. Stresin başta gelen nedenlerinden biri bilinmeyenden korkmak, yapılacak görevler ve işin düzenlenmesi üzerinde denetim sahibi olamamaktır. Bu koşullar altında stres tedavisi ve stresten korunma tıbbi bir konu değil, "bilgi" ve "katılım" sorunudur.

İşyerleri strese karşı programları ne dereceye kadar tasarlamalı, hazırlamalı ve en önemlisi başkalarına açıklamalıdır? Böyle yapınca "görüntülerini" lekeleme, halk ya da sendikalar tarafından "stres yüklü işyerleri" olarak görülme riskine girmiş olmazlar mı? Soru açıktır. Yanıt ise belki ILO tarafından ortaya konmuş üç temel gereksinime dayanan iş sağlığı programlarının uygulanmasındadır. Bu üç temel gereksinim 1. Güvenli ve sağlıklı iş ortamı, 2. İşçinin iyilik halinde olması, 3. İnsan değerine saygı, işçinin işinde gelişme ve topluma hizmet etme olanağının bulunmasıdır.

(ILO, Information Bulletin)

İLKYARDIM- KURTARMA İŞÇİLERİ YAŞAM KURTARICIDIRLAR

İş güvenliği önlemlerinin bazı ülkelerde işe yaramaya başladığı yolunda cesaret verici belirtiler vardır. İş kazalarında ve yaşamını yitirenlerin sayısında azalma olmuştur. Ancak fatura hala kabul edilemeyecek kadar yüksektir. Genel tahminler her yıl iş sırasında 200 000 kişinin öldüğünü ve 120 milyon kişinin yaralandığını göstermektedir. Bu sayıların gösterdiği ekonomik maliyet, insanların ve ailelerin acı çekmesi çok büyük boyutlardadır,

Yeni çıkan ILO kılavuzunda "Eğer kazadan sonra ilkyardım hemen sağlanabilirse kazaya bağlı kötü sonuçlar azaltılabilir. Etkili ilkyardım kurtulma şansını artırır, tıbbi tedavi süresini en aza indirir ve sağlığın kalıcı olarak bozulma olasılığını azaltır" denmektedir. Hızlı davranmak çok önemlidir. Sözelimi elektrik çarpması sonucu solunumu durmuş bir işçi, yapay solunum 3 dakika içinde başlatılırsa %75 oranında tam olarak iyileşebilir. 4 dakika sonra bu oran %50'ye, 5 dakika sonra ise % 25'e düşer. Ayrıca yardım ne kadar erken sağlanırsa hastanede kalma süresi o kadar kısalmış ve tedavinin maliyeti de o ölçüde düşer.

İş yasaları, sağlık hizmeti sistemleri ve iş sağlığı altyapısındaki değişiklikler nedeniyle ilkyardım görevleri de ülkeden ülkeye değişir. Aynı şekilde ilkyardım-kurtarma işçilerinin eğitim gereksinimleri de değişir. Ancak temelde ilkyardım:

- Kaza kurbanının daha fazla zarar görmesini engellemelidir.
- Tıbbi yardım gerekip gerekmediği konusunda hızlı bir ön değerlendirme yapmalı ve eğer gerekiyorsa yardımın olabildiğince çabuk gelmesini sağlamalıdır.
- Yaşamı kurtarma ve kazanın sonuçlarını en aza indirme amacıyla hemen geçici bakım sağlamalıdır.
- Küçük yaralanmalarda gerekli tedaviyi uygulamalıdır.

İlkyardım, genel sağlık hizmetinin bir parçasıdır. Öyleyse. Kılavuza göre "Toplumun büyük kısmının ağızdan ağıza solunum yöntemi ya da kanamanın nasıl durdurulacağı gibi yaşam kurtarıcı uygulamaları bilmesi yararlı olacaktır." Bu bilgilerin kazandırılması çalışma yasalarını güçlendirerek ve işyerinde ilkyardım düzenlemeleri yaparak özendirilebilir. Yayın araçları ya da birinci basamak sağlık hizmetleri örgütü kullanılabilir gibi sürücü belgesi alırken ilkyardım dersleri zorunlu hale de getirebilir.

Yaşamı tehdit eden durumlarda yardımın çabuk sağlanması çok önemli olduğundan, düzenlemeleri yaparken asıl sorun önce plan yapılmasıdır. Örneğin, kim çağırılmalıdır? Bu temel sorunun yanıtı da basittir. Gerekli numaraları göze çarpacak şekilde telefonun yanına yerleştirin. Ya da daha karmaşık olabilir; Hemşirenin, doktorun, itfaiyenin, hastanenin, zehir kontrol merkezinin, cankurtaran servisinin telefon numaraları gibi. Bütün ülkeden standartlaştırılmış tek bir telefon numarasıyla ulaşılabilen acil şebekeler vardır.

Deneyimler göstermiştir ki işyerinde etkili bir düzenek kurmanın en iyi yolu, Belçika, Federal Almanya, Yeni Zelanda, İngiltere ve diğer birçok ülkede olduğu gibi bunu yasayla zorunlu hale getirmektir. Yasalar iş müfettişlikleri tarafından uygulanmalıdır ve İlkyardım planlaması için yararlı öneriler içerebildiklerinden, planlama çalışmalarında dikkate alınmalıdır.

ILO Kılavuzu (The organisation of first aid in the workplace. Occupational Safety and Health Series No: 63 -ILO). Bir amaç olarak 20 ya da daha fazla işçi çalıştıran bütün işletmelerin, ilkyardım eğitimi almış işçiler bulunduracak şekilde düzenlenmesini önermektedir. 500 ve üzerinde çalışanı olan daha büyük işletmelerin, ilkyardım kurtarma personeli destekleyecek kalıcı iş sağlığı ekipleri olması gereklidir. Bu, özellikle potansiyel risklerin yüksek, olağandışı ya da özel olduğu firmalar için geçerlidir. İlkyardım-kurtarma işçileri iletişim ve acil taşıma olanaklarına ulaşabilmelidir. Yaptıkları bütün müdahaleler daha sonraki tıbbi izleme için, işyerindeki güvenlik koşullarının ve işçi tazminatlarının iyileştirilmesi amacıyla kaydedilmelidir. İlkyardım hizmetini kurmanın sorumluluğu işverene aitse de, işçilerin de buna katılması gereklidir. Kurtarma ve ilkyardım çalışmalarında gerek duyulabileceğinden, işçilerin acil düzenlemeler ve donanım konusunda bilgileri iyi olmalıdır.

ILO Kılavuzu'nda, ilkyardımın, özellikle tıbbi personeli olmayan küçük işletmelerde nasıl kurulabileceği konusu ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Aynı zamanda ilkyardım-kurtarma işçilerinin görevleri ve eğitimi, gerekli donanım, malzeme ve olanaklar da tanımlanmıştır. Son olarak özel bakım gerektiren kazalar için ilkyardımın ötesinde alınabilecek önlemler ve kazadan sonra işçilerin toparlanmasına yardım konuları ele alınmıştır.

(ILO, Information Bulletin)

VARDİYALI İŞÇİLER İÇİN ZOR BİR GÜNÜN GECESİ

Birleşme ilerledikçe Avrupa hızla 24 saatlik bir toplum haline gelmektedir. İş haftası kısalmış ancak toplam çalışılan saat sayısı artmıştır. Dahası, çalışma saatleri gittikçe düzensizleşmektedir. Boş zamanlardan da en iyi şekilde yararlanmak istediğimizden normal çalışma saatleri dışındaki servislere talep artmaktadır. Uyanıklık dönemleri ve metabolizma da içinde olmak üzere hemen hemen bütün vücut işlevlerimiz 24 saatlik bir biyolojik saate göre düzenlenir. Vücut saatimiz öğleden sonra doruğa ulaştığında en iyi çalışırız. Akşam vücut gevşemeye başlar, sabaha karşı 01:00 ile 05:00 arası performans en düşük noktaya iner. Bu saatlerde yapılacak en akıllıca iş uyumaktır.

Vardiyalı çalışmanın sakıncaları vardır

Finlandiya'da yaklaşık yarım milyon ücretli düzensiz saatlerde çalışmaktadır. Vardiya işi uyanık toplumu, uykulu işçilerle bir çatışma sürecine sokar. En önemli tehlikeleri yorgunluk ve sağlıkta bozulmadır. Vardiyalı çalışmanın sağlık bozukluklarına yol açmadığı söylenmiştir. Ancak son araştırmalar vardiya işçilerinin gündüz işçilerinden 2 kat fazla mide ve oniki-parmak barsağı ülseri riskiyle karşı karşıya olduğunu göstermiştir. Buna ek

olarak vardiyalı çalışanlarda kalp-damar hastalığı sıklığı da artmaktadır. Ücret dışında vardiyalı çalışmanın en çekici yönleri fazladan serbest zamana sahip olmak ve hafta içi günlerde boş olabilmektir. Fakat uyku yoksunluğunun bir bedeli vardır, Gerçekte bütün vardiya İşçileri, % 25'i süregelen olmak üzere zaman zaman uyku bozukluğu çeker. Rahatsız gündüz uykuları ve uykusuzluk sık görülen sorunlardır. Gündüz uykuları genellikle normal gece uykusundan 2-4 saat daha kısadır. 24 saatlik düzenli vücut saatinin ve uyku yokluğunun birleşik etkisiyle işçiler gece vardiyalarında gündüz-kinden daha yorgun olurlar. Vardiya İşçilerinin % 80-90'ı gece vardiyası sırasında uykulu olduklarını söylemektedirler. Bazı mesleklerde işçilerin % 20'si uyku gereksinimine karşı koyamadıkları için görev sırasında uyumaktadırlar. Yorgunluk performans azalmasına ve kazaya yol açabilir. Trafik kazası riski gece daha yüksektir, kamyon sürücülerini için bu risk yaklaşık 10 kattır. İş kazaları gece daha sık görülmezse de daha ağır olma eğilimindedir.

İnsan hatası

İnsan hatası, sık dile getirilen bir kaza nedenidir. Fakat gerçekte ne anlama gelir? Altta yatan nedenlerden en yaygın olanı uyku yetersizliğine bağlı uyku halidir. İnsanlar genellikle yalnızca yorgunluğun ciddi kazalara neden olabileceğini kabul etmek istemezler. Suçu teknik arızalara ya da daha "hoş görülebilir" bahanelere yükleme eğilimi vardır. Ciddi kazaların çoğunun kişilerin en yorgun olduğu sırada meydana geldiği önemli bir gerçektir. ABD'de Three-Mile Island nükleer reaktöründeki kaza, gece vardiyası işçilerince iyi onarılmayan tıkalı bir kapakçığa bağlıydı. Çernobil faciasının nedeni olarak gece saat 01.00'den sonra yapılan hatalı bir hesaplama gösterilmiştir. Yorgunluğa ve vardiyalı çalışmaya bağlı yanlış hesaplamalar Challenger uzay mekiğinin patlamasında da rol oynamıştır. Alaska'daki Exxon Valdez petrol tankeri kazası ve Hindistan. Bhopal'daki Union Carbide fabrikası patlaması geceyarısından sonra olmuştu. Yakınlardaki bir örnek, birisi geri frenleri çalıştırmayı unuttuğu için Helsinki demiryolu istasyonuna çarpan yük trenidir.

Vardiyalı çalışmanın bizi neşeli etkilediği hakkında çok fazla bilgi vardır. Buna karşın kötü etkilerinin nasıl azaltılabileceği konusunda şaşırtıcı derecede az şey bilinmektedir. Sorunun ne kadar yaygın olduğu gözönüne alınırsa, vardiya işçilerine yardımcı olmak için çok az şey yapıldığı görülebilir. Vardiya sistemine uyum sağlamanın yollarının belirlenmesi için daha fazla olgunun incelenmesine gerek vardır. Ne kadar iyi uyum sağlanacağı büyük ölçüde kişinin kendisine bağlıdır. Bundan sonra, hala üstesinden gelinemeyecek uyum sorunları olanların gece vardiyasını bırakmaları düşünülebilir. Bazı hastalıklar vardiya çalışması sırasında artar. Epilepsi, diyabet, sindirim sistemi hastalıkları ve apnesi olanlar vardiya işinden kaçınmalıdır, Düzensiz çalışma saatleri karmaşık ilaçlar alanlarda karıştırmalara yol açabilir. Çalışma saatleri üzerinde çok az söz hakkımız vardır. Bu nedenle vardiya sisteminin düzenlenmesinde dikkat gösterilmelidir. Gece vardiyaları arasında en azından 10-12 saat dinlenilmesi zorunludur. Bu düzenleme, en azından ilke olarak işçilerin bir sonraki vardiya başlamadan önce yeterli uyku uyuyabilmeierini sağlar. Genellikle vardiyalar arasında hızlı rotasyon önerilir. Sürekli gece işi bir ya da iki gece gibi kısa tutulursa daha uzun süreli çalışmaya göre işçi kendini daha yorgun hissetmekte fakat vardiya sonunda normale dönme de o ölçüde hızlı olmaktadır. Eğer personel sayısı üç vardiyalı rotasyon için yeterliyse, düzenli gece vardiyasına gönüllülerin konulması **fizyolojik** olarak daha uygundur.

Uykunuzu planlayın

Uykuyu planlamak önemlidir, çünkü gece vardiyasında çalışırken en büyük sorun normal uyku-uyanıklık döngüsünün yapay olarak bozulmasıdır. Gece çalışan personelin işe gitmeden önce 1-4 saat uyuması önerilmektedir. Bu şekilde vardiyanın sonuna doğru ortaya çıkan yorgunluk azaltılabilir. Bazı ülkelerde gece personelinin görevin bir yerinde kısa bir uyku uyumasına izin verilmiştir. Uyandıktan sonra da yaklaşık yarım saat uyku hali süreceğinden ve dikkat düzeyi düşük olacağından yeterli "kendine gelme" zamanı tanınmalıdır. Kısa süreli gündüz uykuları sırasında oda sessiz, serin ve karanlık olmalıdır. Kulak tıkaçları kullanılabilir. Yatmadan önce çok fazla sıvı alımından kaçınılmalıdır çünkü gündüz daha çok idrara çıkılır. Dolu bir mesane sizi komşularınız kadar sık uyandırabilir. Eğer uykuya dalma güçlüğü varsa yatmadan önce gevşemeyi deneyin. Herkesin kendi yöntemi vardır, örneğin yatmadan 2-4 saat önce yapılan hafif egzersiz genellikle işe yarar. Müzik dinlemek ya da kitap okumak yardımcı olabilir.

Düşünceleriniz sizi sıkan sorunlar üzerinde değil, hoşunuza giden şeyler üzerinde yoğunlaşmalıdır, Yatmadan 2-4 saat önce yapılan hafif egzersiz uykuya dalmaya yardımcı olmakla kalmaz, daha iyi ve uzun uyku sağladığı da gösterilmiştir. İyi bir uyku gece çalışması sırasındaki uyanıklık düzeyini artırır. Değişmeli vardiya ya da gece vardiyası öncesi ağır egzersiz ise önerilmemektedir.

Sağlıklı yaşam sağlıklı uyku dernektir

Fazla miktarda alkol tüketimi uykunun niteliğini bozar ve ertesi gün yorgunluğa neden olur. Vardiyadan önce içki içmek ise özellikle uygun değildir. Kafeinin (bir fincan kahveden fazlası) gece çalışması sırasında dikkati artırdığı gösterilmiştir. Fakat kahve yalnızca vardiya başlangıcında içilmelidir yoksa daha sonraki uykuyu etkileyebilir. Mide yanması ya da ağrısı olanlara kahve önerilmez. Vardiya İşçileri genellikle gece gelen yemeklerden yakınırlar. Gece ve gündüz yemeklerinde kalori alımı aşağı yukarı aynı olmalıdır ancak gece yemeklerinin daha küçük porsiyonlar halinde ve daha sık yenmesi önerilmektedir. Yağdan ve karbohidrattan zengin ağır yiyecekler gece yorgunluğunu artırır. Ana öğün vardiyanın başında yenilmeli, çalışma çok geç başlıyorsa işe gitmeden önce yenmelidir. Yatmadan önce hafif bir şeyler yenilmeli ve kahve içilmemelidir.

Işığı görmek

Işığın vücut saatini düzenlediğini biliyoruz. Günlük döngüdeki diğer zaman belirleyicileri yemekler, egzersiz ve ilaç alımlarıdır. Biyolojik saat beyinde optik sinirlerin yakınında yerleşmiştir. Deney hayvanlarında beyin bu bölümünün çıkarılmasının günlük doğal döngüyü bozduğu gösterilmiştir. Biyolojik işlevler düzensiz hale gelmektedir. Bu doku beyne geri konulduğunda biyolojik döngü de yeniden kurulmaktadır. Bugün vardiya işçilerinin ışık tedavisinden yararlanabilmeleri için daha fazla bilgiye gerek vardır. Işık tedavisi uzun süre gece vardiyasında çalışanlara çok yardımcı olabilir fakat yapılan deneylerde doğru doz, zamanlama ve tedavinin yararları konusunda henüz fikir birliği sağlanmamıştır. Ardarda gelen birkaç gece vardiyasından sonra uyku-uyanıklık düzeninde gecikme başlar. Parlak sabah ışığı (06:00 - 09.00 arası) çalışanların normal ritme yeniden uyum sağlamalarında yardımcı olabilir. Yüksek güçteki halojen lambalarla yapay ışık sağlanabilir ancak bu ışık retinaya zararlıdır. En güvenli ve ucuz seçenek gece vardiyasından sonra ilk iş olarak yarım saatlik canlı bir sabah yürüyüşü yapmaktır.

İLK OKUR SEMİNERİ 7 KASIMDA ANKARA'DA BAŞLIYOR

AMAÇ

Çalışma ortamını yakından ilgilendiren konuların okurlarımızla birlikte katılımcı-paylaşımçı yöntemle tartışılması ve sonuçlarının duyurulması.

SEMİNERİN KONUSU

Türkiye'nin Sağlık Sistemi ve Çalışma Ortamı İlişkisi
(7-8 Kasım 1992 / 9.30-17.00)

SEMİNERİN TARTIŞMA KONULARI

1. Herkes İçin Sağlık
 - 1.1. Sağlıkta eşitsizliğin kaynakları
 - 1.2. Tümelci yaklaşım ve çağdaş sağlık anlayışı
2. Türkiye Deneyimi
 - 2.1. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi'nde budanan öğeler ve bunların basan üzerindeki etkisi
 - 2.2. Sosyal Sigortalar Kurumu deneyimi ve Genel Sağlık Sigortası
 - 2.3. Sağlık ocağı, işyeri hekimliği, aile hekimliği.
3. Çalışma Ortamı ve Sağlık Sistemi İlişkisi

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEN ÖRNEKLER

- Finlandiya
- Polonya
- Belçika
- Malezya

FINLANDIYA

Gelişmekte Olan Ülkeler Kaderimizin Anahtarını Elllerinde Tutuyor

Dünyadaki politik değişiklikler ve dalgalanmalar çalışma yaşamında da etkili olmaktadır. Demokrasi ve insan hakları gittikçe artan bir oranda amaç haline gelmektedir. Bunlar uygulamaya konulduğunda, eğer ekonomik olarak da temel sağlanabilirse işçi sağlığı ve iş güvenliği gelişebilecektir. Ancak dünyanın en az gelişmiş ülkeleri ekonomik olarak başarısız olmuşlardır. Bu 40 ülkedeki 400 milyon insanın yaşam koşulları geçtiğimiz on yıl içinde bozulmuştur. 2000 yılına kadar Dünya Sağlık Örgütü'nün hedefi olan kişi başına yıllık 500 dolar gayri safi milli hasıla'ya ulaşamayacaklardır. Toplumun temel gereksinimleri karşılanmayacak ve sosyal yapılar gelişmeyecektir. Bu ülkelerde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin durumu da iyi değildir. İlgili yasalar eskimiştir, yasalara uyulup uyulmadığı kontrol edilmemekte ve uygulamada iş güvenliği denetimleri yapılmamaktadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğiyle ilgili riskler ve sunuk kalma, özellikle o ülkenin ekonomisinin gelişmişlik düzeyine göre değişir. İnsanlar ne kadar çok kafa işi yaparlarsa psikososyal etmenler de o kadar önem kazanır. Ancak iş kazalarının hiçbir zaman tam olarak üstesinden gelinebilmiştir. Finlandiya'da işçiler iş kazalarına, kimyasal maddelere ve psikososyal bozukluklara sunuk kalmaktadırlar. Fakat diğer tehlikelerle çok ender karşılaşmaktadır.

Tarımın, yaşamı kazanmada en önemli araç olduğu ve endüstrinin gelişmemiş bulunduğu, gelişmekte olan ülkelerde ise sorunlar farklı ve daha kritiktir. Tarım işinde yük ağır, çalışma saatleri uzundur. İşin düzenlenişi kötüdür ve çalışanlar genellikle çocuk yaşta. İşe bağlı hastalıklar ve iş kazaları büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Teknoloji ve tarımda kullanılan kimyasallar bir yandan gelişmekte olan ülkelerde açlığı azaltırken diğer yandan hastalık ve kazaları artırmaktadır. En önemli kimyasal sorun pestisitlerdir. Birkaç bin çeşit zehir içeren pestisitlere gelişmiş ülkelerde 15 milyon, gelişmekte olan ülkelerde ise 260 milyon işçi sunuk (maruz) kalmaktadır. Bu zehirler bir yıl içinde dünyada 22 000 kişinin ölümüne yol açarken Finlandiya'da hiç ölüm görülmemiştir,

Endüstrileşmiş ülkeler ve şirketleri, iş sağlığı sorunlarını gelişmekte olan ülkelere taşımışlardır. Yasaklanmış maddeler ve tehlikeli makineler, kullanımlarının düzenlemeler ve denetimlerle kısıtlanmadığı yerlere kaymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yüksek oranda tehlike taşıyan üretim şekilleri de kurulmuştur. Bunu yapmak yerine gelişmekte olan ülkelerin çalışma koşullarının düzeltilmesi için çok daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

Endüstrileşmiş ülkelerin kaderi, gelişmekte olan ülkelerde neler olduğuna bağlıdır. Eğer bu bölgelerde yaşam ve çalışma koşulları iyileşmezse nüfus artışı kontrol altında tutulamaz. Nüfus artışı bugünkü hızıyla sürdüğü takdirde ise dünyadaki düzenekler en geç 2050 yılında sınırlarının ötesinde zorlanmaya başlayacaklardır. (Work Health Safety 1992)

POLONYA

Özürü işçilere bilgilendirme

1 Temmuz 1991'de *Özürülerin İşe Alınması ve Mesleki Rehabilitasyon Hareketi* başlatıldı, bununla birlikte de yeni bir hizmet olan Özürüler Bakanlığı kuruldu. Hareketin amacı özürülere işte eşit olanaklar tanınması ilkesini yerine getirmek ve özürü kişilerin mesleki ve sosyal rehabilitasyonunu teşvik etmektir. Polonya'daki girişimleri (teşebbüs), özürü işçileri işe alma ve onlara iş sağlama konusunda ikna etmek için havuç ve sopa yöntemini kullanmaktadır.

Hareket, *Devlet Özürüler Rehabilitasyon Fonunu* kurmuştur. Geliri Devletten, girişimlerden ve hepsi şirket vergisinden muaf olan diğer kaynaklardan sağlanan bu fonun ana amaçları şunlardır:

- özürü için yeni iş alanları yaratılması ve var olan işlerin yeniden düzenlenmesi;
- özürülerin eğitiminin ve yeniden eğitiminin düzenlenmesi;
- özürülerin mesleki, tıbbi ve sosyal rehabilitasyonu için gerekli koşulların yaratılması ve çağa uydurulması;
- tümüyle özürü kişiler için, onların sosyal rehabilitasyonunun bir parçasını oluşturacak atölyelerin yapılması;
- borç verilmesi.

Kimleri kapsıyor? Çalışabilir durumdaki özürüler eğer 15 yaşın üzerinde ve kadınlarda 60, erkeklerde 65 yaşın altında iseler ulusal iş bulma servisi yoluyla iş aramaya uygundur.

Kim ödüyor? 50 ya da daha fazla işçi çalıştıran girişimlerin (ya da kişilerin) işçilerinin en az %6'sının özürü olması gerekmektedir. Eğer bu oran %6'dan azsa girişim, gereken sayının altındaki her işçi için ortalama ulusal ücretin yarısı kadar bir parayı her ay Devlet Özürüler Rehabilitasyon Fonu'na ödemek zorundadır. Eğer bir girişimde yapılan iş özürü için özellikle zorsa, ödeme oranı azaltılabilir.

Girişimlerden ayrıca iş kazası ya da meslek hastalığı geçiren işçilerinin çalışmaya devam etmelerini sağlamaları istenir. Bunun için işçiye gerekli temel olanakları sağlamalı ve gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar. Eğer yapmazlarsa Devlet Rehabilitasyon Fonu'na her işçi için ortalama ulusal ücretin 40 katı kadar para ödemek zorundadırlar. Bu koşullara uymayı sağlamak için düşünülen "sopa". Fona ödeme yapan kuruluşların bunu *vergi sonrası kâr dışında* yapmaları, "havuç" ise özürlü işçilerin ücretlerinin *vergi öncesi gelir dışında* ödenmesidir. Kısacası parasal açıdan düşünüldüğünde, girişimler için özürlü işçi çalıştırmak çalıştırmamaktan doğan cezaları ödemekten daha iyidir.

Ücret ve çalışma koşulları. Özürlü işçiler haftada 40 saatten fazla ve geceleri çalıştırılmazlar, ayrıca günde 30 dk'ya kadar fizik egzersiz veya eğlence için izin verilmesi gerekir. Sakatlığı daha ağır olan işçiler (I. ve II. gruplar) haftada 35 saatten fazla çalıştırılmaz ve yılda 10 gün fazladan tatil yapma hakları vardır. Çalışma saatleri az olan bu kişiler diğer işçilerle aynı ücreti alırlar.

Daha fazla havuç. Özürlü işçi çalıştıran girişimlerin, eğer çalışanlarının %7 ya da daha fazlası özürlü işe gelir ve ücret vergilerinden belli miktarda indirim yapılır. Eğer bu oran %50'den fazlasa girişim bütün bu vergilerden muaf tutulur. Ancak bu yolla yapılan tasarrufun %50'sini Devlet Rehabilitasyon Fonu'na vermek zorundadırlar.

Korumalı iş kuruluşları. Özürlü kişiler için özel bir girişim sınıfı da korumalı iş kuruluşlarıdır. Bunlar 20'den fazla işçi çalıştıran, özürlü işçi oranı %40'tan fazla olan ve en az %10 oranında I. ve II. grup özürlü kişi çalıştıran girişimlerdir. İşyerindeki koşullar, özürlü kişilerin gereksinimleriyle ilgili yasal standartlara uymalıdır. Ek temizlik olanakları ve daha geniş yollar bulunmalı, özel tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetleri sağlanmalıdır. Bu kuruluşlar belli istisnalar dışında vergi ve sosyal güvenlik ödemelerinden muaftırlar. Ancak vergi tasarruflarının %90'ını "özürlüler kuruluş rehabilitasyon fonu'na, %10'unu ise Devlet Özürlüler Rehabilitasyon Fonu'na vermek zorundadırlar. Kuruluş rehabilitasyon fonu. Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın yönetmeliklerine dayanarak özürlülerin mesleki, sosyal ve tıbbi rehabilitasyonunda kullanılmak üzere oluşturulmuştur.

İşe yerleştirme ve mesleki rehberlik hizmetleri. Özürlülerin eğitimini ve yeniden eğitimini kapsayan bu hizmetler, bölgesel çalışma şubelerinin özelleşmiş bölümleri tarafından ya da özürlülerin işe alınması ve rehabilitasyonu ile ilgilenen merkezler tarafından düzenlenir. Esas amaçları şunlardır:

- çalışabilecek durumdaki özürlüler için işe alma programları yapmak,
- eğitim gereksinimlerini belirlemek ve gerekli eğitimi düzenlemek,
- iş konuları hakkında yasal ve parasal danışma sağlamak,
- mesleki ve sosyal rehabilitasyon konularında danışmanlık yapmak.

Diğer hizmetler. Kendi işini kuran bir özürlü, başlangıç için borç verilmeye uygun bir adaydır. Eğer kişi bu işi en az 2 yıl yürütebilirse borcun yarısı affedilebilir. Etkinliklerinde değişiklik yapmak zorunda olan korumalı iş kurulları da, özürlü çalışanlarını yeniden eğitmek için Devlet Özürlüler Rehabilitasyon Fonu'ndan parasal yardım almaya uygundurlar.

BELÇİKA Gece işçileri için Ücret Garantisi

Belçika'da, 1 Mayıs 1991'de, gece işçilerine özel ücret garantisi getiren bir Ulusal İşçi Konseyi karar yürürlüğe girdi. Bu karar, sürekli ya da yan - sürekli vardiya çalışanlarıyla; işçilere gece 11 ile sabah 6 arasında sürekli iş başında tutan başka gece çalışma sistemlerini kullanan işverenleri kapsamına alıyor. Bu karar, balıkçı, tüccar, denizciler ve hava ulaşımı mürettebatını kapsamadığı gibi, normalde çalışanların araba olduğu aile şirketlerini de kapsamına almıyor.

Uygulamanın İlke ve Yöntemleri: Karar çerçevesinde, gece 11 ile sabah 6 arasında çalışılan her saat için sabit olarak, günlük ücretinden ayrı 30 Belçika Fransı (1 Amerikan Dolan = 37 Belçika Fransı) ek ücret verilecektir. Eğer işçi 50 yaşında ya da daha üstündeyse bu ek ücret 36 Belçika Fransı olacaktır. Yukarıdaki ek ücretlerin düzeyi, 1 Mayıs 1991'de geçerli olan tüketici fiyat İndeksine göre kararlaştırılmıştır.

Bu ücret düzeni ancak, gece çalışılan dal ya da girişim düzeyinde, gece çalışmasındaki ücretlere ilişkin herhangi bir karar yoksa uygulanabilecektir,

Kesin olmayan bir süre için geçerli olan bu yeni karar, Belçika'daki belli başlı işveren örgütleri ve birleşmiş ticaret konfederasyonları tarafından imzalandı, Altı aylık bir süreç içerisinde, imzalayanlardan herhangi birinin istemi üzerine kaldırılabilir veya tamamen ya da kısmen gözden geçirilebilir. Kararın kaldırılmasını ya da gözden geçirilmesini isteyecek kuruluş, düzeltmeler için gerekçe ya da öneri göstermek zorunda ve böyle bir isteğin gelmesi durumunda, diğer ilgili kuruluşlar da, bir ay içinde önerileri tartışmak yükümlülüğünde.

MALEZYA

Endüstrileşme, Güvenlikte Ulusal Standartlara Yönelmeyi Getiriyor

Son zamanlara kadar Malezya, işçi sağlığı ve güvenliği standartlarını, uluslararası standartlara yükseltecek bir ulusal enstitünün eksikliğini duymuştu. Bu açık, Malezya Endüstriyel Güvenlik Topluluğu (Malaysian Society for Industrial Safety) ile kapatılmıştır. Bu Topluluğun etkinlikleri, işyeri güvenlik faktörlerini tüm çeşitliliği içinde ele almakta; bu arada yıllar sonra hastalıklara neden olabilen toksik maddelere ya da süreçlere sunuk kalmayı da kapsamaktadır.

Hükümet politikaları, ülkenin ham ve işlenmemiş maddelerini, daha yüksek değerli maddelere çevirerek onları ihraç etmek için, imalata sürekli artan bir önem vermiştir. Bu da işçi sağlığı ve iş güvenliğini ilgi odağı

haline getirmiştir.

Malezya Endüstriyel Güvenlik Topluluğu'nun yeni yönergesi, işyerinde kazaları ve tehlikeleri engellemenin ötesine gidiyor. Bu yönergeyle, sağlığa, hem işyerinde, hem de işyeri dışında önem veriliyor. Bu *da*, ilk sunuk (maruz) kalmanın yıllar sonrası kendini gösteren hastalıklardan işçileri koruma anlamına geliyor.

Bu Enstitü'nün Başkanı Encik Ahmad Nordeen'e göre, "işyeri sahipleri ve işletmeciler gerekli olan uyarıları yapmalı ve fonları sağlamalı"; bu arada, "işçiler, sağlık ve güvenlik planlarının kendi yararları için yapıldığının farkına varmalı". Tüm fabrika ve endüstriyel yapıların, sağlık ve güvenlik programlarını öğretmek ve yürütmek için güvenlik işçileri bulundurulmalı ve işçi sağlığı iş güvenliği kurulları oluşturulmalıdır,

Enstitü başkanının bu söyledikleri, 1985 yılında Güvenlik İçin Ulusal Danışma Konseyi'nin ortaya koyduğu ve 1967'deki Fabrikalar ve Makineler Yasasını düzeltmek amacıyla Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan önerilerle uyumludur. Bu öneriler, 20 ya da daha çok işçi çalıştıran bütün işyerlerinde. İşçi sağlığı ve iş güvenliği kurullarının oluşturulmasını öngören belirli bir yasayı hedef almaktadır. Yeni yasanın daha geniş bir kapsamı da olması ve tüm ekonomik etkinlik alanlarını (Bunlara tarım, ulaşım ve toplum hizmetleri de içinde) kapsamalıdır. Hükümet şu anda, konseyin önerilerinin ışığı altında, yürürlükte bulunan yasayı gözden geçirmektedir.

Malezya Endüstriyel Güvenlik Topluluğu, bu önerileri kabul ediyor ve herhangi bir işçi sağlığı planının; işgücünün sağlığı, norma! ve iş hastalık ile sakatlıklarının tedavi ve yönetimi, meslek hastalıkları ve iş kazaları ile hastalık nedeniyle ayrılma konularını da gözetmeyi kapsaması gerektiğini iddia ediyor.

OKURLARIN KALEMİNDEN:

- Alternatif İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Pankartları
- Sağlık Çalışanları Sağlıklarına Sahip Çıkıyor
- Avrupa'da Yarım Zaman Çalışma Yaygınlaşıyor

ALTERNATİF İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ PANKARTLARI

İşçi sağlığı ve iş güvenliği sorunlarını ele almada iki farklı yaklaşım söz konusudur. Birinci yaklaşım, işçi sağlığı sorununu, yardım sevenler derneği mantığıyla veya üretim sürecine ilişkin teknik bir sorun olarak ele alır. İkinci yaklaşım ise, sorunu, ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişkiler çerçevesinde değerlendirir. Geçmiş yıllarda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından düzenlenen toplantılarda hakim olan mantık, ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan bu konuya birinci anlayışla yaklaşıyordu. 1992 yılında İzmit'te düzenlenen ve işçi sağlığı ve iş güvenliği sorununu iş güvencesi ile birlikte ele alan açık oturum, ANAP dönemi Bakanlık etkinliklerinden köklü bir kopuşun ifadesiydi.

Ancak bu açık oturumun yapıldığı

salonda ANAP döneminde, birinci yaklaşımla hazırlanmış pankartlar yer alıyordu. Bu pankartlardaki ve afişler-deki sloganların, işçi sağlığı ve iş güvenliği sorununa ücretli emek ile sermaye arasındaki ilişki açısından yaklaşıldığında, oldukça farklı formüle edilmesi gerektiğine inanıyorum.

İlk bakışta önemsiz gibi gözükebilecek bu konu, işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sorunların insancıl bir biçimde çözülebilmesi için hareket noktasını oluşturacaktır.

Birkaç örnek vereyim. Bu pankartların birinde, "Tedbirini al, hayatta kal" deniliyordu. Sendikalar böyle bir toplantı düzenlese, bu pankartta "örgütlen, bilinçlen, tedbirleri aldirt, hayatta kal" yazardı.

Bir başka pankartta, "Acele etme işinde, koşma ecel peşinde" yazılıydı. Sendikaların sloganı, "işveren ne kadar baskı yaparsa yapsın, acele etme işinde, koşma ecel peşinde" olurdu.

"Çalışanlar ancak güvenli ortamda verimli olurlar" yazılı bir pankart vardı. "Çalışanlar ancak demokraside, sendikal haklara sahip olarak sağlayacakları güvenli ortamda verimli olurlar" olmalıydı.

Bir pankartta "Dertli başın olacağına, kasklı başın olsun" yazılmıştı. Sendikalar olsa, "Dertli başın olacağına, örgütlü gücün, kasklı başın olsun" yazardı.

"İstemiyorsan sakat kalmak, tek çaredir tedbir almak" yazılıydı. "İstemiyorsan sakat kalmak, tek çaredir örgütlü ve bilinçli gücünle tedbir aldirtmak" yazmak daha doğru olurdu.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği sorunları, ülkedeki sendikal hak ve özgürlükler ve daha da önemlisi, demokrasi ile yakından bağlantılıdır ve ancak bu genel çerçevede içinde ele alındığında sağlıklı değerlendirmeler yapılabilir.

Yıldırım KOÇ Yol-İş Sendikası Eğitim Müdürü

SAĞLIK ÇALIŞANLARI SAĞLIKLARINA SAHİP ÇIKIYOR

Büyük çoğunluğu memur konumunda oldukları için, sağlık çalışanlarının tehlikeden uzak çalıştıkları sanılır. Hele sağlıkçı oldukları için de sanki sağlıkları hiç bozulmayacaktır.

Ama hem ülkemizde ve hem de Dünya'da deneyimler onu göstermiştir ki, sağlık çalışanları bir çok sanayi işçisi kadar ve hatta bazılarından daha fazla işinden kaynaklanan nedenlerle sağlığını yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ama bu konuda bilgisiz ve tepkisizdir.

İşçilerin, iş yasaları dolayısıyla sahip olduğu bir takım yasal olanaklardan da yoksun olmaları, sağlık çalışanlarının, kendi sağlıklarını koruma konusunda örgütlenme ve girişimlerde bulunma olanağını da sınırlamaktadır. Sözgelimi, 50 ve daha çok işçi çalıştıran işyerlerinde kurulan "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Kurulları", çalışanların işyerinde gözledikleri sağlık sorunlarını konu ile ilgili, hekim, iş güvenliği ile ilgili teknik kişi, sosyal işler görevlisi ve işveren temsilcisi ile birlikte tartışmaları ve önlem aramaları, önermeleri son derece yerinde bir mekanizmadır. Ama sağlık birimlerinde bugüne değin kurulmamıştır.

Genel Sağlık İş Sendikası, memur sağlık çalışanlarını örgütleyen ve onların sendikal hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ve geliştirmelerini amaçlayan bir örgüttür. Sendika Genel Kurulu, yukarıda değindiğimiz çerçevede içinde, Ankara Tabip Odası Halk Sağlığı Bürosu'nca hazırlanan "Sağlık Çalışanlarının İş Risklerine Karşı Bilinçlendirilmesi ve Örgütlenmesi" başlıklı projeyi, örgütlü olduğu işyerlerinde uygulama kararı almıştır. Bu projenin temel amacı, sağlık çalışanlarını, kendi sağlıklarını koruma konusunda bilinçlendirme ve işyerlerinde "Sağlık Güvenlik Kurulları" oluşturulmasını ve işletilmesini sağlamaktır.

Bu amaçla, Sendikanın Genel Meslek, Özlük ve Hukuk İşleri Sekreterliği bünyesinde bir Proje Yönetim Kurulu oluşturulmuştur. Yine bu amaçla, bu kurulla eşgüdüm içinde çalışacak ve konu ile ilgili bilim adamı ve uzmanların katıldığı Hukuk Danışma Kurulu ve Teknik Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurullar ilk toplantılarını 'yaparak, eylem programlarını uygulamaya koymuşlardır.

Projenin altı aylık hedefi Genel Sağlık İş Sendikası üyelerinin iş riskleri açısından eğitimi için kurslar düzenlenmesi ve yayın çıkarılmasıdır.

Bu çabanın başarısı, yalnızca sağ-personelinin sağlığını korumakla kalmayacaktır. Hem işçilerin sağlığını koruma çabasındaki genel hareket-

le, hem de toplumun sağlık istemleri ile bütünleşecektir.

Dr. Ahmet ŞENTÜRK Genel Sağlık İş Yönetim Kurulu Üyesi

AVRUPA'DA YARIM ZAMAN ÇALIŞMA YAYGINLAŞIYOR

Son yıllarda Avrupa Topluluğu (AT) ülkelerinde yarım zaman çalışma giderek istenir duruma geliyor. 1988 de çalışanların yüzde 13,2 si böyle çalışıyordu. Birleşik Krallıkta beş, Danimarka'da dört, Hollanda'da üç kişiden biri günün yaklaşık yarısında çalışıyor.

Kadınlarda bu eğilim daha belirgin. Özellikle belirtilen iki ülkede bu cinsin yüzde kırkıdan fazlası yarım zaman çalışmayı yeğliyor, Hollanda'da ise kadınların tam yüzde 58'i bu çalışma biçimini benimsemiş. İtalya, Yunanistan ve Portekiz gibi güney ülkelerinde bu oran daha düşük ama, yine de her on kadından birini kapsıyor. Tüm AT'ye bakıldığında kadınların yüzde 29' unun böyle çalıştığı görülüyor.

Yarım zaman çalışanlar içinde kadınların oranı oldukça yüksek. Eski F. Almanya'da yüzde 90'ı aşıyor. Belçika'da bu oran 87yi, Birleşik Krallıkta 85'i, Fransa'da 83'ü aşıyor. Yine yarım zaman çalışanlar içinde tüm AT'de erkekler yüzde 18'i oluştururken, evli kadınlar yüzde 64'ü, bekar kadınlar yüzde 18'i oluşturuyor. Yarım zaman çalışanların haftada ortalama çalışma saatlerine bakıldığında. AT içinde bunun yirmi saatin altında (ortalama 19,4) kaldığı görülüyor. Erkeklerde bu rakam ülkelere göre Danimarka'da 13 saatten, Lüksemburg'da 31 saate değin değişiyor. Kadınlarda ise çalışılan saat haftada Hollanda'da 17'den, İtalya'da ancak 23'e kadar çıkıyor.

Özetle, AT'de yarım zaman çalışma giderek önem kazanırken, kadınlar, özellikle de evli olanları bu eğilimde önde görülüyor. Gerek "istihdam hacmi", gerek sosyal hak yönünden çok önemli bir kazanım olan bu konunun ülkemizde de başta evli kadınlar olmak üzere tüm çalışanlara tanınmasının zamanı geldiği anlaşılıyor.

Prof. Dr. Gazanfer AKSAKOĞLU

9 Eylül Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı/İZMİR